

**DE GEVLOGEN VOGEL
NOTITIES OVER
EEN HERWONNEN LEVEN**

HAN NEFKENS

*Voor Felipe.
En voor mijn vader en Lisette.*

INHOUDSOPGAVE

Vriendendienst
Het feest van de winterpeen
Vader aan de telefoon
Viewmaster 1
Ik lul maar wat
Voorpijn
Lucas
Rijden
Toeval
Water
Plassen
Viewmaster 2
Weer thuis
Ontsnapping
Wankel
Zandkorrels
Afasievereniging
Emmentaler
Viewmaster 3
Dezelfde
Visinstrument
Het verkeerde woord
Oorlog
Gezond
Viewmaster 4
Het is niets
Wat zou het zijn?
Vast
Volle leegte
De trap
Viewmaster 5
Oefenen
Gratis theater
De krant
De tas
Kapstok
Viewmaster 6
Gelijkvloers
Trucjes
Brood
Boos
Boze avocado
Viewmaster 7
Geluid af
Nirwana
Passieve kennis

Welcome home
Van harte
Viewmaster 8
In stukjes knippen
Een jaar geleden
Haast
Naakt onder mijn huid
Met een vreemde op reis
Viewmaster 9
De voordeur
Ochtendwandeling
Veertig euro
Little Children
Pret versus voorpret
Begravenis op Bali
Dom
De juiste knop
Rookwolken
Viewmaster 10
L'Amour l'après midi
Maagd
Echt onecht
Met zonder bril
Geheugen
Nooduitgang
Viewmaster 11
Feestje
Stukjes en beetjes
Krabben
Aanstellerij
Pijn
De mooiste van de wereld
Echte kunst
Verjaardag
De gevlogten vogel

Vogelvlucht

In oktober 2001 zat ik op een terras in mijn woonplaats Barcelona. Opeens begon de mevrouw aan het tafeltje naast me te trillen. Niet alleen die mevrouw bewoog, maar ook haar tafeltje, de straat, de hele Plaza Catalunya. Ik dacht dat ik omviel, greep de leuning van mijn stoel vast en toen, als tijdens een aardbeving, flitsten momentopnamen van mijn leven aan me voorbij. Het was als de Viewmaster die ik veertig jaar eerder van mijn ouders cadeau had gekregen toen ze mijn grootmoeder in Genève hadden bezocht. Maar in plaats van de Jet d'Eau en het Palais des Nations kreeg ik lukraak gekozen snapshots uit mijn eigen leven te zien, beelden waarvan ik niet eens wist dat ik ze ergens had opgeslagen.

Het trillen bleef. Mijn Nederlandse arts weet het aan hiv-remmers die ik slikte. Ik was inmiddels wel wat gewend. Sinds 1987 had ik zeven verschillende medicijncocktails geslikt, en ieder nieuw medicijn had zijn eigen verborgen charmes gehad: hoofdpijn, slapeloosheid of een opgejaagd gevoel, spierpijn, krachteloosheid, diarree of verstopping, rode vlekken in de huid of juist een geelachtige bruine kleur, alsof ik net was teruggekomen van een skivakantie. Maar deze keer was het erger dan anders. Net als mijn doktoren was ik ervan overtuigd dat het door de door de nieuwe cocktail kwam waarmee ik in het begin van het jaar was begonnen. Alternatieven waren er niet, dus ik had maar een keus: tanden op elkaar en er het beste van maken.

Ik moest in die tijd regelmatig denken aan mijn moeder, die drie decennia eerder op 47-jarige leeftijd was overleden. Zij streed jarenlang tegen kanker, en zoals Eskimo's wel honderd woorden hebben voor sneeuw, zo had mijn moeder een heleboel uitdrukkingen om haar vermoeidheid te beschrijven – ik ben bekaf, ik kan geen pap meer zeggen, ik kan geen stap meer zetten, ik heb geen fut meer, ik heb geen

puf meer, ik zie sterretjes, ik ben doodop, en vooral: ik kan niet meer. In 2001 begreep ik opeens hoe zij zich gevoeld moet hebben, zonder de energie om haar vijf kinderen de aandacht te geven die ze nodig hadden. De vermoeidheid was een band door de tijd heen, mijn moeder en ik waren bondgenoten geworden. Maar het was een beladen band; ik wilde niet zijn zoals zij was, zo stil, zo teruggetrokken en daarna, op dezelfde leeftijd als zij, zo voorgoed weg.

Misschien dat ik me daarom verzette tegen mijn eigen vermoeidheid, een verzet dat alleen maar energie kostte. Steeds wilde ik nog even verder duwen, nog tien minuutjes langer op het stepapparaat in de sportschool, nog een half uurtje schrijven, nog een telefoontje, nog een e-mail. En ik deed het, ik stepte er nog dertig calorieën af, ik schreef nog een alinea, ik belde een vriend in Mexico, beantwoordde een galeriehoudster in IJsland – zoals mijn moeder nog even met mij de stad in ging om nieuwe schoenen te kopen en met mijn jongste broertje in het park de eendjes ging voeren. Net als zij toen lag ik vervolgens een uur later misselijk en met barstende hoofdpijn op bed.

In de zomer en herfst van 2001 probeerde ik mijn vermoeidheid in een zelfbedachte zenoefening om te buigen. Soms lukte het rust te vinden in het gebrek aan kracht, maar vaak niet. Mijn hoofd zat vol watten, stalen watten. Het werd ook iedere week iets erger, er was steeds minder energie over om te schrijven, vrienden te zien, mijn kunstverzameling uit te breiden, galleries, kunstbeurzen en ateliers van kunstenaars te bezoeken en contacten te onderhouden met de musea waaraan ik mijn werk in bruikleen had gegeven. De zenhouding veranderde in een volkomen uitgeblustheid, ik lag op de bank en had vaak niet eens de kracht om een nieuwe video op te zetten.

Maar ik wilde doorgaan. In augustus maakten mijn vriend Felipe en ik een reis naar Laos en Birma. Het ging aan me voorbij als in een vlaag, er bleven alleen flarden hangen, alsof het verre jeugdherinneringen

waren. Thuis probeerde ik de aantekeningen van onze reis tot stukjes te bewerken. Ik hoopte zelfs een roman te schrijven en een novelle, maar vaak moest ik na een kwartiertje tikken gaan liggen voor ik de kracht had om de volgende gedachte op papier te zetten.

Ik schreef over de hoofdpijn, spierpijn, algehele slapheid, de tintelingen in mijn vingers en voeten en rondom mijn mond, de stalen smaak, maar bovenal over de vermoeidheid, de kwetsbaarheid die daardoor ontstond, het idee dat ik iemand anders aan het worden was. Ik schreef ook over de fysieke veranderingen, de ingevallen wangen, de magere armen en benen, de verdwenen kont, het buikje, de vetophoping tussen mijn schouderbladen, rondom mijn nek en onder mijn kin, het hoge cholesterolgehalte. Ik probeerde mezelf overeind te houden met de gedachte dat het gewoon de leeftijd was. Tegelijkertijd dacht ik: ach, andere mensen die worden jaartje ouder, maar ik blijf jong en heb alleen maar last van bijverschijnselen.

Mijn bloed werd onderzocht, maar alles zag er perfect uit. Het hiv-virus was onderdrukt, onmeetbaar. Ondertussen probeerde ik door te gaan met schrijven. Het was alsof ik mijn bureaulaatjes en kasten leeghaalde om dat wat van waarde was in een koffer te stoppen. Het waren slechts stukjes en beetjes, brokken van een vervagend leven. Zonder het te weten bereidde ik me voor op een reis – maar op geen enkele manier kon ik vermoeden waar die reis me zou brengen.

En toen was er op die oktoberdag het trillen. Het was eerst licht, alsof ik in een zachte wind stond. Maar langzaam werd het heftiger – niet alleen mijn hoofd bonkte maar mijn hele lichaam schudde, alsof ik naast de stoomketel van een reusachtig vrachtschip stond. Toen ik in november mijn Nederlandse arts over het trillen en de aanhoudende verlamminge vermoeidheid vertelde, droeg hij me op onmiddellijk met mijn medicijnen te stoppen. Hij vermoedde dat ik een ernstige vorm van medicijnvergiftiging had, een vergiftiging die dodelijk kan zijn.

Voor het eerst in ruim veertien jaar stopte ik de ijzeren routine van het driemaal daags stipt op dezelfde tijd innemen van mijn medicatie. Ik dacht dat ik me radicaal anders zou voelen, dat de echte ik, eentje die niet vervormd was door bijwerkingen, nu naar boven zou komen. Maar niets was minder waar, de symptomen verergerden snel. Er ontstond een mist mijn hoofd die me scheidde van de werkelijkheid om me heen. Ik was te moe om me er bezorgd over te maken – ik wilde alleen nog maar mijn ogen dichtdoen, omdat het licht in mijn kamer me zelfs met de rolluiken naar beneden te schel was.

Begin december verhuisden we. Het ging letterlijk langs me heen. Terwijl Felipe en een vriendin de verhuizers aanwijzingen gaven voor het inpakken, logeerde ik in het hotel tegenover ons nieuwe huis, het huis dat ik pas drie maanden later voor het eerst zou betreden.

Op 7 december, een paar dagen na onze verhuizing en twee maanden nadat op het terras de wereld was gaan trillen, kon ik praktisch niet meer praten. Ook rechtop lopen lukte me bijna niet meer. Felipe belde Joep Lange, mijn dokter in Nederland, en die pakte meteen het vliegtuig naar Barcelona om me mee te nemen naar het Academisch Medisch Centrum in Amsterdam.

‘Nu ben ik in goede handen, nu komt alles goed,’ dacht ik in de ziekenauto op weg naar het vliegveld. Maar de artsen hadden geen idee wat er nu precies fout was en wat er dus gedaan moest worden om het goed te laten komen.

Mijn toestand ging binnen een paar dagen zienderogen achteruit, ik was me amper nog bewust van mijn omgeving. Men vreesde dat ik een hersentumor had, maar na een week van uitgebreid onderzoek kwamen de doktoren tot de conclusie dat mijn hersenen nadat ik met mijn medicijnen was gestopt gebombardeerd waren door het hiv-virus. Dit bombardement had tot een levensbedreigende ontsteking van de hersenen geleid. Deze encefalitis is een bekend beeld bij het laatste

stadium van aids, maar doet zich met de huidige hiv-remmers in het Westen nog maar weinig voor.

Het ging allemaal volkomen langs me heen. Toen Lisette, de vrouw van mijn vader en al meer dan dertig jaar mijn zorgzame derde ouder, me vertelde dat er goed nieuws was en ik geen hersentumor bleek te hebben, begon ik te lachen: hoezo, was er dan iets mis met me?

Ik was ‘zo dement als een deur’, om mijn dokter te citeren. Weken balanceerde ik op het randje van de dood, toen keerde het tij en begon de periode van herstel.

Het was alsof in die paar weken mijn harddisk was gewist, ik wist nauwelijks meer hoe ik heette. Ik kon niet zonder hulp eten, drinken, naar de wc en onder de douche, en ik kon me niet zelf aankleden. Wanneer ik mijn voeten op de grond zette, begon de vloer te draaien en verloor ik mijn evenwicht. Alles wat ooit vanzelfsprekend was geweest, moest ik opnieuw leren. Lopen is ingewikkeld wanneer je niet meer weet met welk been je moet beginnen en wat je dan met het andere doet. Het eten van een boterham met kaas was een onmogelijke opgave: niet alleen ontbrak mij de kracht om het brood te snijden en de vork naar mijn mond te brengen, ik wist ook niet meer hoe het moest.

Maar dat alles was niets vergeleken met de onmacht die ik voelde omdat de woorden zich in mijn hoofd hadden verstoppt. Ik wist dat ze ergens waren, maar ik kon er niet bij – hoe harder ik zocht, hoe meer ik verdwaalde. De woorden die wel naar boven kwamen zaten niet vast aan een beeld, het waren woorden zonder betekenis, alsof ze uit een taal kwamen die ik niet sprak. ‘Woensdag’ betekende hetzelfde als ‘karnemelk’, ‘kussensloop’ was aardbeienjam. Mijn hoofd was leeg. Af en toe hoorde ik een echo, maar waarvan dat dan een echo was, dat wist ik niet.

Toen ik in februari 2002 uit het ziekenhuis werd ontslagen, zei de

neuroloog dat het nog wel een paar jaar zou duren voor ik weer de oude zou zijn. Ik knikte, maar ik was ervan overtuigd dat hij het fout had – misschien dat het andere mensen met afasie veel tijd kostte, maar ik zou binnen de kortste keren weer in orde zijn.

Mijn dokter kreeg echter gelijk, het duurde minstens twee jaar voor ik weer redelijk kon functioneren, en zelfs nu, na meer dan vijf jaar, zijn er momenten waarop ik me de naam niet meer herinner van de vriend die naast me staat. Wanneer ik aankom op een vliegveld vraag ik me heel af en toe opeens af waar ik ben en wat ik daar doe. En het wil weleens gebeuren dat ik me het gezicht niet voor de geest kan halen van degene met wie ik telefoneer. Al deze incidenten komen sporadisch genoeg voor om mezelf te kunnen geruststellen met de gedachte dat het de leeftijd is, dat wel meer mensen van 53 soms kampen met kortstondige geheugenstoornissen. Het heeft niets te maken met het moment waarop het hiv-virus mijn hersenen aantastte en ik van de ene op de andere week veranderde van een volwassen man in een tweejarig kind. ‘Toen is voorbij,’ zeg ik dan heel hard tegen mezelf, ‘het is over, afgesloten.’

Maar waarom loop ik dan nog steeds aan de andere kant van de Herengracht wanneer ik in de buurt kom van het hotel waar ik een maand heb doorgebracht na mijn ziekenhuisopname? Waarom eet ik geen mueslibolletjes meer van de bakker die mij maandenlang in leven hield? En waarom kost het me zo veel moeite om dat wat ik vijf jaar geleden heb geschreven opnieuw te lezen?

Nog voor ik weer echt kon praten kroop ik achter de computer. In trance schreef ik, mijn vingers werden naar het toetsenbord gezogen. Wat er op het beeldscherm verscheen begreep ik vaak niet, al had ik het zelf geschreven. Lezen kostte me moeite. Soms las ik een zin over, maar dan was ik aan het eind van die zin al vergeten wat er aan het begin stond.

Het deed me denken aan de eerste weken na mijn verhuizing naar

Mexico, in de zomer van 1978. Ik sprak nog geen Spaans, maar wilde wel graag deel uitmaken van het leven daar. Iedere ochtend kocht ik een Mexicaanse krant in de kiosk op de hoek van de straat waar ik een appartement had gehuurd. Ik ging op een terras zitten om de krant te lezen. Sommige woorden begreep ik, maar wat al die woorden samen in een zin deden, daar kon ik alleen naar raden.

Tijdens de eerste achttien maanden van mijn herstel was het net zo. De meeste woorden die ik zelf had geschreven begreep ik, ik had alleen geen idee waarom ik ze samen in een zin had gezet en wat ik daarmee bedoelde. Het was alsof ik uit twee personen bestond: iemand die koste wat kost probeerde overeind te blijven, ondanks zijn wankelende benen en alle schijnbaar schuin aflopende straten, en iemand anders die daar als in trance over schreef. Zo gauw ik mijn schrijfsels opborg in mijn computerarchief waren die stukjes en de observerende persoon weg.

Voor de buitenwereld ben ik nu, ruim vijf jaar later, inmiddels weer de oude. Voor mezelf blijft er een verschil. Een aantal zaken die tijdens de hersenontsteking verdwenen – angsten, geremdheid, nare herinneringen – ben ik blijvend kwijt. Ik ben nu minder bang en extra gedreven om dat te doen wat ik belangrijk vind: schrijven, goede kunst een kans geven, iets doen voor mijn collega-seropositieven die geen toegang hebben tot de medicijnen die mijn leven redden.

Nog steeds, na meer dan vijf jaar, worstelen er twee tegenovergestelde krachten in me. Aan de ene kant wil ik deze periode vergeten. Ik wil er niet meer over praten, er niet meer aan denken, ik wil dat zij nooit heeft bestaan. Ik kuch ongemakkelijk wanneer mijn jongste zusje me vertelt dat ik haar niet herkende toen ze mij in het ziekenhuis bezocht, en ik kijk weg wanneer een vriend zegt dat het toch ongelooflijk is dat ik weer helemaal ben hersteld. Tegelijkertijd weet ik hoe speciaal het is dat ik als een van de weinigen ben teruggekomen van deze verre reis naar een woest en onbekend land. De meeste van mijn

medereizigers kunnen er niet over vertellen, maar ik heb niet alleen opnieuw geleerd te lezen en schrijven, ik kan nu ook verwoorden hoe het was. De prijs van het opnieuw kunnen is dat ik het ook moet doen, hoeveel moeite het me zelfs nu nog kost deze woorden op te schrijven en – honderd keer moeilijker nog – te herlezen.

Het is bijzonder dat ik er nog ben, iedere dag realiseer ik me dat ten volste. Soms mis ik die eerste jaren van herstel, jaren waarin ik volkomen in het nu leefde. Ik kijk dan met lichte weemoed naar de vogel van vrijheid die ik toen even was. Misschien is die ene vogel gevlogen, maar er blijft een andere over, de enorme geluksvogel die ik ben.

Vriendendienst

De ziekenhuiskamer is vol. Mensen zitten in een kring om mijn bed en doen hard hun best een gesprek gaande te houden. Ze vragen hoe het nu gaat. Maar het is een vraag zonder vraagteken op het eind, want ze weten al wat mijn antwoord zal zijn: een hardnekkig zwijgen.

‘Een kamer vol visite, allemaal voor mij gekomen,’ denk ik. Ik moet nu echt wat zeggen. Maar wat zegt een mens ook alweer tegen een kamer vol visite? Hoe ik ook denk, er komt niets, helemaal niets.

‘Het zou zo fijn zijn als we zouden weten wat er in hem omgaat,’ zegt een bezorgde vriendin terwijl ze haar stoel aanschuift om vooral niet het eventuele eerste woord te missen.

‘Als er überhaupt iets in hem omgaat,’ zegt een andere vriendin.

Bitch! Die mag niet meer komen – ze heeft veel te goed door hoe de vork in de steel zit. Er gaat niets in me om. En als er wel wat in me om zou gaan, zou ik het niet weten. Laat staan dat ik zou kunnen vertellen wat het is.

Een vriend zucht, een ander hoest, weer een ander fluistert iets, heel zacht en respectvol, zoals je dat doet in een kerk of een museum voor hedendaagse kunst.

Ik denk: ik moet echt iets zeggen, om ze te helpen, arme zielen. Maar dat is het enige wat ik denk, en ik ben nog net goed genoeg bij zinnen om te weten dat ik dat nou juist niet moet zeggen. Dus ik blijf zwijgen.

‘Ze schijnen zich wel bewust te zijn van hun omgeving. Dat hoor je ook van mensen die al maanden in een coma liggen,’ zegt de vriendin van wie ik al besloten had dat ze nooit meer mocht komen. ‘Ze waarderen het wel.’

De anderen knikken. Die mogen ook nooit meer komen. Dus het komt eigenlijk wel goed uit dat ik niets zeg – als ik wat zou zeggen, zitten ze hier morgen weer.

Een ding weet ik zeker: als ik beter word, wannéér ik beter word,

kies ik andere vrienden. Vrienden die niet langskomen wanneer ik een hersenontsteking heb. Vrienden die weten dat er maar een manier is om zwijgen te beantwoorden: heel solidair ook je mond houden.

Het feest van de winterpeen

Iedere ochtend komt er een dokter aan mijn bed die me een aantal vragen stelt. Uit mijn antwoorden probeert hij op te maken of ik dement ben.

‘Weet u waar we nu zijn, meneer Nefkens?’ vraagt hij.

‘In het AMC.’

‘En waar is het AMC?’

Op deze strikvraag ben ik voorbereid. Als ik niet zou weten waar het AMC is, ben ik echt dement.

‘Het AMC is in het AMC.’

Daar is geen speld tussen te krijgen, maar de dokter is nog steeds niet helemaal zeker van zijn zaak.

‘Weet u welke maand het is?’

Ik trek een gezicht alsof ik op zulke domme vragen in principe geen antwoord geef. Maar de waarheid is dat ik geen idee heb welke maand het is. Het kerststukje op mijn nachtkastje is geen enkele aanwijzing voor me, net zoals de nieuwjaarskaart dat niet is en ook het naar de sneeuw wijzen van de dokter me niets zegt over het jaargetijde waarin we leven.

De dokter kan geen geheimen bewaren. Aan het eind van dat wat hij een gesprek noemt, vertelt hij mij dat het december is, dat het morgen oudejaarsavond zal zijn en dat het buiten sneeuwt omdat het winter is.

De volgende dag stelt hij precies dezelfde vragen en weet ik opnieuw geen enkel antwoord. Weer gaan er bij 31 december, Kerstmis en winter bij mij geen lichtjes branden. De dokter had ook kunnen zeggen dat het bietjes was, 31 bietjes, dat we de volgende dag het feest van de winterpeen zouden vieren en dat we in het jaargetijde goudvis waren beland. Het had allemaal evenveel voor me betekend, namelijk niets.

Het is onwerkelijk wanneer je eigen taal vreemd voor je is geworden,

wanneer woorden als Nieuwjaar of winter je absoluut niets meer zeggen. Het is raar wanneer de woorden hun betekenis hebben verloren, je het woord 'woord' en het woord 'betekenis' niet meer kent, wanneer 'woord' ook een ding kan zijn waarmee je je soep eet en 'betekenis' dat waarmee je je billen afveegt wanneer je naar de wc bent geweest.

Het is vreemd om je voor te stellen hoe iets is wanneer je het niet weet. Hoe stel je je niets voor? Nogal leeg en kaal. Zo is het – leeg en kaal, maar toch onrustig.

Vader aan de telefoon

'Uw vader aan de telefoon.'

De verpleegster drukt de hoorn in mijn handen. Ik kijk er verbaasd naar, wat moet ik met dat ding doen? Ze brengt een denkbeeldige telefoon naar haar oor en knikt me aanmoedigend toe. Ik volg haar voorbeeld.

'Hallo Han, dit is je vader.'

Ik begrijp er niets van en laat de hoorn weer zakken. De verpleegster neemt hem over.

'Hier is uw zoon hoor, u krijgt hem zo.'

Ze drukt de hoorn tegen mijn oor.

'Hallo Han, hier je vader. Hoe is het ermee?'

Ik blijf verdwaasd naar de verpleegster kijken, terwijl mijn vader zijn best doet tegen me te praten.

Ze neemt de hoorn weer over.

'Uw zoon is hier hoor, meneer Nefkens. Hij zal zo wat zeggen.'

Ik krijg de telefoon opnieuw en hoor mijn vader roepen: 'Han, ik ben het, je vader. Han, hoor je me?'

Dan laat ik de hoorn vallen.

'Uw zoon is er op dit moment nog niet aan toe om iets te zeggen. Het spijt me, meneer Nefkens.'

Ver weg hoor ik mijn vader mijn naam roepen. Dan legt de verpleegster de hoorn op de haak.

Viewmaster 1

Ik hang boven de ontbijttafel in het huis waar ik geboren ben. Mijn moeder tilt mij op, zodat we door het raam mijn vader kunnen uitzwaaien. Hij lacht en zwaait met zijn hoed naar mij. Dan stapt hij in een grote zwarte auto. Mijn moeder drukt haar wang tegen de mijne. Ze heeft mijn handje vastgepakt en maakt zwaaibewegingen. Ik zie de rode bloemen op de beschuitbus naast de botervloot. Nog jaren heb ik naar precies zo'n beschuitbus gezocht, maar ik heb er nooit een kunnen vinden.

Ik lul maar wat

De verpleger staat in een hoek van mijn kamer de medicijnen die ik straks krijg in bakjes te doen. Negen voor nu, vier voor over twee uur en vijftien voor vanavond.

Zijn collega kijkt toe.

‘Wat zeg je nou tegen iemand die al weken op bed ligt en zijn mond niet opendoet?’

‘Oh, ik lul maar wat, dat vindt hij allang goed.’

Ik bloos van plaatsvervangende schaamte. En daarom weet ik: ik begin beter te worden.

Voorpijn

Het is allemaal erg, maar het allerergst zijn de ochtenden, de vroege ochtenden. Je hoort ze al aankomen, die ochtenden. Ze rammelen en rinkelen en laten je weten dat je de hele dag nog door moet. Je wordt gewassen in de ochtenden. Of ze komen je vertellen dat ze je zo gaan wassen.

Dat is het ergste – niet de marteling, maar het aankondigen van de marteling. De voorpijn, de pijn die komt voor de pijn zelf.

Je ligt hier maar en wacht tot het over is. Allemaal over, voorgoed, zonder dat je dood bent. Daar wacht je op.

Verschillende gebeurtenissen markeren het wachten. Het zijn palen waar de wachttijd aan vastzit. Het wakker maken is de ene paal, het wassen de volgende. Weer een paal is het ontbijt. In mijn geval is dat een nutteloze paal – het ontbijt wordt voor mijn neus gezet, maar ik kan het zelf niet eten. Ik moet dus wachten tot er een verpleegster komt om me te voeren. Maar ze hebben het veel te druk met het aanbrengen van palen om mij te voeren. Het ontbijt moet daar eerst een tijd staan, net zolang tot de kaas begint te zweten en de randjes van het brood hard zijn geworden. Pas wanneer het ontbijt echt niet lekker meer is, te zompig om nog te eten, pas dan is het tijd om mij te voeren. Een hapje voor papa, een hapje voor mama, een hapje voor Han die zevenenveertig is.

Maar leeftijd zegt ook niets meer – het is zo'n paal, zo'n nutteloze paal waaraan de tijd wordt opgehangen. Het is een zompige boterham, zwetende kaas. Ik ben zevenenveertig, maar er is geen verschil tussen mij en een kind van twaalf maanden. Ik kan net zo weinig en weet net zo veel.

Dus ik wacht. Op het volgende moment. Op het moment waarop de

voorpijn ophoudt en de echte pijn begint, zodat ik kan gaan wachten op het moment dat de echte pijn gaat ophouden.

Lucas

Lisette vertelt me dat mijn jongste zusje haar tweede kind heeft gekregen, een jongen die Lucas heet.

Ik kijk haar aan. Ik weet dat ze me iets bijzonders vertelt, ik zie het aan de uitdrukking in haar ogen. Ze heeft haar gezicht dicht bij het mijne gebracht en houdt mijn hand vast terwijl ze het zegt. ‘Dit is nou typisch zo’n bericht waarop je geacht wordt te reageren,’ denk ik, maar ik heb geen idee wat het betekent en welke reactie daarbij past.

Ik probeer de naam te zeggen. Mijn lippen bewegen, maar er komt geen geluid uit mijn keel.

Lisette glimlacht en drukt een kus op mijn wang.

Rijden

Iedere ochtend zit ik in mijn bed op de uitkijk, wachtend op Felipe. Hij is de enige tegen wie ik praat, in het Spaans. Hij komt rond een uur of tien met stroopwafels, sinaasappels en mueslibolletjes. Vaak weet ik mijn eigen naam niet meer, maar mijn mueslibolletjes wil ik maar van één bakker, die in de Runstraat. Wanneer Felipe op een dag met broodjes van Albert Heijn komt, duw ik het pakje terug in zijn handen: Albert Heijn *no*, Année *si!*

Als ik mijn mueslibolletje op heb, duwt Felipe mijn rolstoel door het hele AMC. Door de medicijnen heb ik overal jeuk en ben ik onrustig – rondrijden is het enige wat helpt. Wanneer hij mijn rolstoel na anderhalf uur buiten adem weer heeft teruggedrold naar mijn kamer vraagt hij wat ik nu wil doen.

‘Rijden, maar iets sneller dan daarnet want mijn benen kriebelen weer.’

Felipe zucht, pakt de rolstoel en duwt me naar de lift. De vierde verdieping hebben we vandaag nog niet gedaan.

Toeval

Ze staan samen in mijn kamer, mijn broer uit Curaçao en mijn beste vriend uit New York. Ze kennen elkaar meer dan dertig jaar, maar hebben elkaar al lange tijd niet gezien.

Ik praat al wat en merk op hoe toevallig het is dat ze allebei in Nederland zijn, net nu ik in het ziekenhuis lig.

Ze kijken elkaar verbaasd aan en zwijgen.

Iedere dag komen ze langs, wekenlang, tot ik uit het ziekenhuis wordt ontslagen. Op die dag vertrekken ze allebei. En ik blijf me verbazen over ook dat toeval.

Water

De auto verlaat het terrein van het AMC. Ik moet huilen, maar ik heb geen idee waarom. We gaan naar het chique hotel aan de Herengracht waar ik moet herstellen tot ik sterk genoeg ben om naar Barcelona te reizen. Terwijl Felipe de formulieren invult, vlieg ik de verbaasde receptioniste om de hals.

Lang duurt de vreugde niet. Ik ben opeens doodsbang voor water. Ik wil niet onder de douche en weiger te drinken. Felipe is radeloos – ik moet mijn medicijnen innemen, het is de enige optie die ik heb. Als ik een dosis oversla zou ik resistentie kunnen ontwikkelen, en er zijn geen andere medicijnen meer beschikbaar.

Felipe smeekt me mijn medicatie te nemen. Maar ik, die vijftien jaar lang met de discipline van een Pruisische soldaat drie maal daags stipt op tijd mijn pillen heb geslikt, schud mijn hoofd. Ik begrijp niet waar hij zich zo druk over maakt, met mij is immers niets aan de hand.

Met tranen in zijn ogen legt Felipe uit dat ik terug moet naar het ziekenhuis en opnieuw aan een sonde kom te liggen als ik nu niet mijn medicijnen slik. Ik kijk hem aan en begin onbedaarlijk te lachen. Waarom weet ik niet, ik weet niet eens dat wat ik doe lachen is. Felipe sluit zich op in de badkamer, waarna ik geluiden hoor die veel lijken op mijn eigen lachsalvo's.

Die middag word ik opnieuw opgenomen in het AMC.

Plassen

Ik moet plassen en klim uit bed. Midden in de kamer blijf ik staan, bij de deur van de wc. Ik weet: plassen en wc hebben met elkaar te maken, maar op wat voor manier herinner ik me niet meer. Ook weet ik niet meer hoe je moet plassen. Ik heb het eerder gedaan, dat weet ik bijna zeker, maar hoe je het precies doet: geen idee.

De druk op mijn blaas neemt toe. Ik knijp mijn knieën samen en loop de kamer op en neer, zo goed en zo kwaad als dat gaat, me vasthoudend aan het bed en de stoel bij de tafel. Zeker een uur sta ik daar. Mijn blaas doet pijn, mijn benen trillen en ik weet niet wat ik moet doen.

Net als de verpleegster binnenkomt die ik een half uur eerder had gebeld, voel ik hoe de druk op mijn blaas verdwijnt en mijn pyjamabroek nat en zacht wordt. Druppels lopen langs mijn been.

Mijn ontslag uit het ziekenhuis wordt nog even uitgesteld.

Viewmaster 2

Ik sta in de bosjes op het schoolplein en tuur naar mijn klasgenootjes. Ze zitten over een dictee gebogen. Het is niet om door de stad te slenteren of naar het zwembad te gaan dat ik spijsel, ik wil door het raam naar mijn klasgenootjes kijken. Ik wil weten hoe het er van buiten uitziet.

De juf zegt iets. Ik kan het niet horen, zie alleen haar lippen bewegen. Ze articuleert overdreven, alsof ze een groep doofstommen voor zich heeft. De kinderen zitten over hun schriftjes gebogen; een klas vol vreemden, al ken ik ieders naam, en een vreemde juffrouw.

Nu ik hier buiten sta te kijken is dat vreemd zijn niet zo erg meer. Het erge is tussen hen in te zitten en te weten dat ik er niet bij hoor.

Weer thuis

We komen thuis in een flat vol kisten en dozen. We hadden in december geen tijd gehad om uit te pakken – vijf dagen na onze verhuizing was ik zo ziek dat ik halsoverkop moest worden opgenomen in het AMC.

Nu, drie maanden later, lig ik in een verduisterde slaapkamer – licht kan ik nog steeds niet goed verdragen. Samen met een vriendin die uit Mexico is overgekomen om ons te helpen begint Felipe met het uitpakken van de dozen.

‘Niks geen dozen,’ roep ik vanuit de slaapkamer. ‘Mijn foto’s en schilderijen moeten aan de muur, nu, meteen.’

Ik weet ook al wat waar moet. Felipe en Ingrid zijn de hele dag in de weer om de Bernard Frize, de Zandvliet, de Shirin Neshat en de Jörg Sasses op te hangen. Als dat gebeurd is, ben ik tevreden. Die dozen kunnen ze wel laten staan, meer dan mijn kunstwerken heb ik niet nodig.

Ontsnapping

Ik wil niet praten over wat er is gebeurd. Er is namelijk niets gebeurd, dus er valt ook nergens over te praten. Maar soms vertelt Felipe wat. Zoals gisteren, toen we samen op het balkon van onze flat zaten, met onze hond Ollie aan onze voeten. Hij vertelde me dat ik een keer midden in de nacht was opgestaan, mijn jas had aangetrokken over mijn pyjama en naar de ingang van het ziekenhuis was gelopen. Daar was ik in een taxi gestapt.

Vlak voor de wagen optrok had iemand op de afdeling alarm geslagen. De nachtwacht kon me nog net uit de auto halen.

Waar zou ik terecht zijn gekomen als de nachtverpleegster er een half uur later achter was gekomen dat ik was ontsnapt? Welke taal had ik tegen de taxichauffeur gesproken, welk adres had ik opgegeven? Waar was ik nu geweest?

Wankel

Vanochtend ben ik niet uitgegleden onder de douche. Ik wankelde, moest me vasthouden aan het zeepbakje en sloeg een aantal keren om me heen, maar ik ben niet gevallen. Dat is een groot verschil met vijf maanden geleden, toen ik niet alleen onder de douche kon, me niet alleen kon uitkleden, niet alleen kon eten, niets alleen kon. En het is een levensgroot verschil met tien maanden geleden, toen ik 's ochtends na het trainen onder de koude douche sprong om fris te kunnen schrijven.

Mijn leven is me ontvreemd op een moment dat ik even niet oplette. Ik blijf me erover verbazen hoe soepel de dingen ooit liepen en hoe stroef het nu gaat. Het is niet alleen de praktische onhandigheid van het niet of slecht kunnen van zo veel dingen, ik mis de steun van de vertrouwde routine die me door de dag voerde. Vroeger putte ik kracht uit kleine handelingen. Ik kon de wereld aan wanneer ik samen met Ollie de straat op ging om in de kiosk op de hoek de krant te kopen en bij bakker Escriba een verse baguette te halen. Het ritueel van de krant lezen bij mijn kopje groene thee en het broodje kalkoen met avocado – drie schijfjes, iedere ochtend – gaf me rust en vertrouwen in de dag. Nu moet ik voor ik de straat op ga de angst om te vallen overwinnen. Ik kan niet zelf mijn ontbijt klaarmaken en ik kan niet lezen. Ik ben de troost van mijn routine kwijt en kan me nergens meer aan vasthouden. Ik ben verloren in mijn eigen wereld.

Centimeter voor centimeter moet ik alles terugveroveren, niets gaat vanzelf. Het is moeilijk voldoening te vinden in het opnieuw leren van iets wat je een jaar geleden kon, wat toen vanzelfsprekend was.

Vanzelfsprekend. Van zelf spreken, zelfs dat kost me nu moeite.

Het trainen, het met koud water douchen, het schrijven, het lezen, het met smaak eten, het rechttop wandelen en zonder wankelen lopen – ik mis mijn oude leven, ik mis mijn leven. Ik mis mezelf.

Zandkorrels

Ik moet het aan Felipe vragen: waar waren we een jaar geleden? Hij vertelt het me, we waren in Vietnam en Cambodja. En Bangkok. Ik kijk stiekem de papieren na om te zien of het klopt.

Een deel van mijn leven lijkt weggeveegd, alsof hele bestanden zijn uitgewist door een computervirus. Felipe vertelt over wat ik zei en deed, maar hij zou het ook over een ander kunnen hebben, het is mij volkomen vreemd. Het moet nog ergens zijn, maar ik kan het niet vinden. Tegelijk heeft het computervirus er andere bestanden bij verzonnen. Wat is echt? En als dat wat echt lijkt niet echt is, wat is er dan nog echt aan mij?

Als je je herinneringen niet meer hebt, staat ieder moment op zichzelf. Het is op geen enkele wijze verbonden met het moment ervoor, al komt het er wel uit voort. Maar momenten op zichzelf betekenen nauwelijks iets, ze betekenen iets in vergelijking met wat daarvoor was en dat wat gaat komen. Ze betekenen iets door degene die er betekenis aan geeft. Voor mij zijn momenten nu allemaal losse zandkorrels die samen geen strand vormen maar een chaos van korrels, een rommeltje waar ik betekenis aan probeer te geven. Het lukt me niet en mijn eigen leven ontglipt me weer.

Afasievereniging

Felipe heeft het uitgezocht op internet. We gaan naar de Afasievereniging, want afasie is wat ik heb. Daarom spreek ik bijna niet, daarom begrijp ik de betekenis van woorden niet, daarom kan ik niet lezen, nog geen krantenartikelje, zelfs niet de tekst op de verpakking van de cornflakes, en daarom begrijp ik geen enkele film. Ik zie de bewegende beelden, maar wat het ene beeld met het andere te maken heeft snap ik niet. Na drie minuten tv-kijken verveel ik me.

Felipe brengt me naar de vereniging. Hij doet het woord en beantwoordt de vragen over wat er precies is gebeurd, over hoe ik er nu aan toe ben.

Aan het eind van het gesprek zegt de dikke mevrouw: ‘Nu heb ik Han zelf nog niet gehoord. Wil je wel komen Han, wil je leren spreken en lezen?’

Ik knik, maar begrijp dat dat niet genoeg is. En met schorre stem zeg ik, ‘*Si, quiero. Ja, ik wil.*’

Emmentaler

Mijn hoofd is één grote Emmentalerkaas geworden, het bestaat vooral uit gaten. Het is een nogal leeg gevoel daarboven, het is winderig, het tocht. Je moet om de gaten heen zien te eten wil je wat proeven – dat is een hele kunst, want iedere keer stuit ik weer op een hap niks.

Mijn logopediste zegt dat de kaas zich om de gaten heen werkt, de gaten blijven maar de kaas baant zich een nieuwe weg. Zij heeft makkelijk praten met haar Edammer hoofd, een hoofd zonder gaatjes. ‘Als je maar genoeg oefent groeit de kaas vanzelf,’ zegt ze, en ze laat me weer drie plaatjes zien waar ik een verhaal omheen moet bouwen. Een schep, een croissant en een roze tuinslang. Als ik het verband tussen die drie nu maar zie, dan groeit mijn Emmentaler vanzelf weer aan.

Op het strand eet ik zes croissants zodat ik met mijn schep en de roze tuinslang een enorm zandkasteel kan bouwen.

‘Zie je wel, het lukt,’ roept de logopediste. Van pure emotie begint ze te slissen. Ik voel mijn kaas groeien, de gaten krimpen iedere dag een beetje.

Viewmaster 3

Op het braakliggende grasveld voor ons huis in een stille Rotterdamse buitenwijk kijk ik in mijn korte broek en geelgestreepte trui naar een overkomend vliegtuig. Ik probeer me voor te stellen dat ik in dat toestel zit, dat ik naar beneden kijk en fantaseer dat ik een jongetje ben dat naar boven kijkt. Zo ben ik op twee plaatsen tegelijk. Dat kan, ik weet het zeker, als ik maar hard genoeg mijn best doe.

Dezelfde

‘Je bent precies dezelfde als voordat het gebeurde, voordat je de draad kwijtraakte,’ zegt de logopediste die me weer leert spreken.

‘Wat raar,’ denk ik, want ik voel me helemaal niet dezelfde. Ik voel me een ander persoon, een vreemde. De persoon die kon lezen en schrijven, die de woorden aan elkaar reeg en zo een nieuw verband zag, dat was ik. Niet deze die hier zit en met verbazing alles gadeslaat.

‘Maar hoe ben je dan radicaal anders?’ vraagt mijn logopediste.

Daar moet ik over nadenken.

Pas wanneer ik onder woorden kan brengen waarom ik anders ben, ben ik weer dezelfde. Maar voordat ik die woorden weet te vinden, zijn de drie logopediekwartieren om.

Visinstrument

Pas wanneer ik de plaatjes van de logopediste zie, realiseer ik me wat ik allemaal niet meer weet. Dat instrument met een haakje wordt gebruikt om vissen te vangen. Je legt het in het water en wanneer je beet hebt wordt eraan getrokken. Maar hoe heet het ook alweer? Het is een visinstrument, maar het heeft ook een naam.

Een heleboel dingen hebben geen naam meer voor mij. Ze hebben een functie – ik weet waar ze voor dienen en ik kan dat uitgebreid beschrijven. Maar dat ene woord, dat ben ik vergeten. Vergeten is eigenlijk niet het goede woord, vergeten is het niet – ik kan er gewoon niet bij. Het is alsof je iets leent, alleen dan andersom. Het is even weg, maar komt zo weer terug. Mijn hele dag bestaat uit wachten op dingen die even uitgeleend zijn en vanzelf weer terugkomen.

De logopediste heeft een stapel met foto's van dingen die vanzelf weer terugkomen. Er is een ding met tangen waarmee je je riem dichtmaakt en er is een berg met iets zachts waarvan ik zelfs onder de naam te weten moet niezen.

Ik stel voor dat we zolang even iets anders gaan doen – een hoofd met dingen die er even niet zijn maar zo weer terugkomen is saai. Ik stel voor dat we gaan lezen. Ik lees voor en zolang ik lees wat er staat mag ik doorlezen. Dat klinkt minder leeg dan de dingen die zijn uitgeleend.

Dat ik graag wil lezen vindt de logopediste een goed teken, dus ze pakt een dun boekje met heel grote letters. *De toverstaf van de koning* heet het. Je moet niet te moeilijk beginnen, zegt ze. De plaatjes bewaart ze voor de volgende keer, er zijn mogelijkheden genoeg om te oefenen.

Het verkeerde woord

Praten is een straf. Lopen, rekenen of herinneren – alles wat ik moet doen maar niet kan is wreed. Schrijven is een troost. Maar met al die verdwenen woorden is schrijven als spelen op een gitaar zonder snaren. Ik kan alleen wat kloppen als een dronken zigeuner, een ritme aangeven dat ik zelf niet kan bijhouden.

De woorden die komen in de plaats van de verdwenen woorden zijn de verkeerde woorden. Ik ben een man van het verkeerde woord op de verkeerde plaats.

Oorlog

Soms vertelt iemand hoe ik eraan toe was toen. Niet zo best, geloof ik. Het is alsof ik een verhaal hoor over de oorlog, een verhaal over een tijd waarin ik er nog niet was. Ik vind het erg voor de mensen dat ze de oorlog hebben meegemaakt, ik probeer me voor te stellen hoe het was. Maar het is niet mijn ervaring, ik heb het zelf niet meegemaakt.

Dat ik het erg voor ze vind zeg ik niet. Praten doe ik nog niet zo veel, schrijven lukt me beter – op het toetsenbord ontsnappen de woorden me minder snel dan wanneer ik ze uitspreek. Als ik praat heb ik geen houvast en ben ik in het midden van de zin al vergeten wat ik wilde zeggen.

Felipe vertelt over mijn ziekenhuisperiode, over hoe het was. Ik vraag hem met hoeveel mensen ik op een kamer lag. ‘Eerst met niemand,’ antwoordt hij. ‘Je lag de eerste zes weken alleen. En daarna met een andere meneer.’

Als hij zou beweren dat ik met twaalf dwergen op een kamer had gelegen, dan had ik hem ook geloofd. Het liefst wil ik natuurlijk dat hij zou zeggen: ‘Ziekenhuis, welk ziekenhuis, ik weet nergens van, je bent nog nooit van je leven in een ziekenhuis geweest.’ Ik zou me dan alleen afvragen waarom ik zo’n raar gevoel in mijn buik krijg wanneer ik in de buurt van het AMC kom.

Wanneer ik tegen mezelf zeg dat ik het wel heb meegemaakt, dat ik mijn eigen oorlog heb gehad, word ik erg boos. ‘Je moet niet zo liegen, dat is erg ziekelijk van je,’ zeg ik dan tegen mezelf. ‘Je bent absoluut niet geloofwaardig en ik luister pas naar je wanneer je de waarheid spreekt.’ Ik stop mijn vingers in mijn oren en wil niet luisteren. Ik wil mezelf niet geloven.

Maar iedere keer wanneer ik merk dat het toch niet helemaal goed

is, wanneer ik zwier en wankel, iets vergeet, de weg kwijt ben in mijn eigen huis, in mijn eigen hoofd, wanneer ik moeite heb met lezen, dan word ik woedend. Ziedend word ik. Want het is iedere keer opnieuw een bewijs dat het wel echt is. En dat wil ik niet.

Ik weet niet meer met hoeveel mensen ik op een kamer lag. Ik wil het ook niet weten. Wanneer ik het weet en niet meer boos ben, gaat het beter met me. Dan kan ik weer gewoon gaan schrijven over modetijdschriften, over een niet-bestaande Nederlandse buurman en een niet-bestaande Catalaanse presidente van wie de airconditioning niet aan mag. Wanneer ik niet meer boos ben kan ik verhaaltjes verzinnen en uit mijn duim gaan zuigen. Tot die tijd moet ik het doen met wat echt gebeurd is.

Tot die tijd moet ik het doen met wat ik niet wil geloven.

Gezond

Ik heb het nooit eerder gehad, die twijfel of ik gek ben. Vroeger dacht ik genuanceerd. Iedereen heeft wel iets van het een en iets van het ander, dacht ik een jaar geleden, het is onzinnig daar een etiket op te plakken. En wie wil er zijn zoals de meeste anderen? Ik was ervan overtuigd dat ik niet gek was en verklaarde iedereen die mij voor gek verklaarde zelf voor gek.

Nu ben ik nergens meer van overtuigd, nu twijfel ik aan alles, ook aan mijn eigen geestelijke gezondheid. Ik ben niet meer zo stabiel als vroeger. Maar misschien was ik vroeger eigenlijk ook al zo, en kon ik alleen beter doen alsof. Mijn hele bestaan hield ik krampachtig onder controle, al mijn aandacht en al mijn energie gingen uit naar die controle.

Nu doe ik dat niet meer. Het lukt niet meer en bovenal wil ik het niet meer. Ik laat het zijn zoals het is. Alles wat er inzit komt er ook uit. Dat is rommelig en chaotisch, en voor mijn omgeving is het vooral een overdosis Han. Voor mij ook. Maar het is het enige wat er is en ik vind het nog altijd een miljoen keer beter dan het alternatief: geen Han.

Als ik eraan denk dat het bijna zo was, dat ik er bijna niet meer was geweest, moet ik van schrik janken. Met terugwerkende kracht huil ik om wat er is gebeurd. Toen het gebeurde zat ik erbij en keek ik ernaar. Het is alsof ik het nu pas echt voel; het effect is sterk vertraagd maar daardoor niet minder hevig. Ik, die vroeger nooit een traan liet, ik, die sterk was en de boel zo enorm onder controle had, ik jank en tier nu.

Ik weet niet of ik meer voel dan vroeger, maar ik weet wel dat ik het sterker voel. Het is of de ruimte die eerst werd ingenomen door het denken nu wordt ingenomen door het voelen. Er is veel van en het is heel sterk. Soms sta ik te stampvoeten van woede om wat er gebeurd is.

Razend kan ik er om worden dat ik bijna dood was. Het is niet eerlijk! Ik wil het niet! Toen wilde ik het niet en ik wil het nog steeds niet!

Hoe meer ik erover nadenk, hoe meer ik tot de conclusie kom dat ik niet gek ben, zelfs niet goed gek. Ik heb gewoon gelijk. Dat dit gebeurd is, is om te janken en te stampvoeten – en dat ik dat doe, nu, negen maanden na dato, is alleen maar een goed teken. Beter laat dan nooit. Ik ben niet gek, ik ben juist gezond.

Viewmaster 4

Het is een zoele avond. Ik sta voor ons jarendertighuis in de statige laan. De gestreepte markiezen hangen naar beneden, alsof het huis verblind zijn ogen sluit voor een zon die al bijna niet meer te zien is. Ondanks het prachtige weer is de straat leeg en lijkt ons huis onbewoond, terwijl ik weet dat mijn drie broers en mijn zusje op hun kamers zijn en mijn moeder op de bank ligt te rusten tot mijn vader van de zaak komt.

Het is stil, doodstil. Ineens komt het over me. Het begint bij mijn voeten en kruipt langzaam omhoog tot aan mijn buik: een kilte die brandt, een bevriezing die niet verdooft. Integendeel, ik hoor alles scherper – het gekwinkeleer van de vogels, het gepraat in de verte, het gegons van een bij, een hond die ergens ver weg blaft. Ik ruik alles scherper – de bladeren aan de bomen, het natte gras, de zoete avondlucht. Zo zwaar weegt die warme avond op me dat mijn benen trillen en ik op de stoeprand moet gaan zitten.

Het is niet alleen het zware gevoel zelf dat me heeft doen neerzigen, het is de wetenschap dat dit nooit meer weg zal gaan, dat het zich in me heeft genesteld om voorgoed te vergroeien met wie ik ben. Ik weet dat ik een plek zal moeten vinden die in niets op deze lijkt, een plaats op de wereld waar het niet zo angstaanjagend verlaten is daar waar mensen behoren te zijn, niet zo ijzingwekkend stil daar waar leven behoort te tieren.

Het is niets

Er zijn van die dagen waarop mijn huid rauw aanvoelt als een wond zonder korst. Alles doet pijn, ook niets, vooral niets. De hond die blaft, een autodeur die in de verte dicht wordt geslagen, de frons op het voorhoofd van de mevrouw in de bakkerswinkel, de wind, een net iets te grote wolk in de blauwe lucht, de telefoon die rinkelt, de telefoon die niet rinkelt – alles brandt. Ook niets doet pijn, vooral niets.

Ik weet het, het is niets. Dat maakt het des te erger, dat ik het wil uitkrijzen van de pijn om niets. Uit ervaring weet ik dat het morgen over is, morgen hoor ik de blaffende hond niet eens meer. Het is dus een kwestie van de dag doorkomen zonder naar de klaagzang in mijn buik te luisteren. En er is maar een manier waarop ik dat kan: mijn klaagzang moet verhuizen van mijn buik naar mijn beeldscherm. Dat wat binnen in mij is, het klagen dat knaagt, moet zwart op wit. Pas dan kan ik het zien voor wat het is: niets. Pas als het niet meer in mijn buik zit ben ik het kwijt.

Wat zou het zijn?

De logopediste vertelt dat het heel normaal is dat je verandert nadat er iets ingrijpends is gebeurd. Ze zegt het tussen twee plaatjes in, een van een slagroomtaart en een van iets anders waarvan ik de naam nog steeds niet weet. Ze vertelt dat mensen soms ineens heel kwaad kunnen worden terwijl ze dat vroeger nooit hadden, en in huilen uitbarsten terwijl hen dat voordien nooit overkwam.

Ik moet denken aan hoe ik een paar weken geleden woest opstond van mijn tafeltje in de bar La Principal, zierend omdat ze me dat hadden gebracht waar ik om gevraagd had terwijl ik eigenlijk iets anders bedoelde. En ik denk aan hoe ik die ochtend in tranen uitbarstte in een andere bar omdat ik plots zo geroerd was door de muzakuitvoering van 'The Shadow of Your Smile'. Als het zo doorgaat kan ik nergens meer komen en moeten we opnieuw naar een ander continent verhuizen.

Ik vraag de logopediste wat die veranderingen in geestesgesteldheid veroorzaakt: de beschadiging in onze hersenen of het feit dat we iets ingrijpends hebben meegemaakt? Maar dat weet ze niet zo goed, waarschijnlijk allebei, denkt ze. 'Allebei' zeggen mensen altijd wanneer ze iets niet weten, het kan het een zijn of het ander.

Dat het me overkomt vind ik vreemd. Maar dat het me eigenlijk niets kan schelen wat anderen ervan vinden wanneer ik tier of jank, vind ik nog veel vreemder. Het kan me namelijk echt niets schelen en om die onverschilligheid moet ik soms erg lachen. Ik tier en jank, maar moet tegelijk lachen om degene die ik ben geworden.

'Je gebruikt het om een tent aan vast te maken, om een boot aan vast te binden in de haven of om jezelf mee omhoog te hijsen wanneer je bergen beklimt. Vroeger werd het zelfs gebruikt om iemand aan op te hangen, maar dat gebeurt gelukkig niet meer,' zegt de logopediste

terwijl ze op het tweede kaartje tikt.

'In het Spaans is het anders dan in het Nederlands,' mor ik, en ik vraag me af wat het Nederlandse woord is voor het ding dat ze om je nek knopen wanneer ze je op gaan hangen en waarmee ze daarna een boot vastbinden.

Vast

Het vreemde is dat met de Spaanse woorden ook de Nederlandse en de Engelse terugkomen, alsof ze aan elkaar zijn vastgeklonken. Wanneer ik een woord in de ene taal niet weet, weet ik het ook niet in de andere. Maar als ik 'boom' ontdek, zit dat vast aan *arbol* en aan *tree*, aan 'lepel' zit *cuchara* en *spoon*. Drie voor de prijs van een – en eigenlijk zelfs vier, want wanneer ik tijdens een bezoek in Parijs aan een kennis uitleg dat ik door mijn hersenontsteking geen Frans meer spreek en dat me dat spijt omdat ik het zo'n mooie taal vind, wijst ze me erop dat ik die uitleg in vloeiend Frans geef.

Ik spreek de taal dus wel – de woorden zijn er, ik weet alleen niet dat ze er zijn.

Volle leegte

Zoals je een verdwaald kind omarmt zodat het nooit meer weg kan lopen, zo houd ik de woorden die ik heb teruggevonden stevig vast. Zwart op wit berg ik ze op in mijn computerarchief, daar zijn ze veiliger dan in mijn hoofd. Behalve wanneer mijn computer ook een virus krijgt. Die elektronische hiv zou alles vernietigen, want ik heb geen back-up, geen extra harde schijf. Er zou dan een leegte zijn zoals in mijn hoofd, een leegte zo vol dat er niets meer bij past, geen enkele gedachte, geen enkel woord.

Uit angst voor die leegte pak ik alles wat ik nu denk beet en schrijf het snel op. Het zal me niet nog een keer gebeuren dat ik het kwijt raak, dat ik achterblijf met niets.

De trap

Ik zag het meteen toen ik de lift uitkwam: er is iets niet goed met de trap in de hal. Hij wordt binnenkort gerepareerd. Tot het zover is ontbreken de eerste twee treden, mist de helft van de derde en is de leuning weg.

Trappen zijn tegenwoordig mijn zwakke punt. Ik heb visioenen van hoe ik naar beneden donder. Het is niet eens inbeelding, want ik donder sowieso naar beneden, ook als er geen trap is. Gelukkig kan ik me vasthouden aan de leuningen. Ik vind dat die er altijd zouden moeten zijn, ook als er geen sprake is van een trap. Een leuning, daar heeft ieder mens behoefte aan, ook op de begane grond.

Bij iedere trap duw ik mezelf tegen de muur en klamp me stevig vast aan de reling. Tree voor tree laat ik me dan naar beneden zakken, met een gezicht alsof dat een heel normale gang van zaken is. Maar wanneer er geen trapleuning is, of geen muur om me tegen aan te drukken, wordt het moeilijk. Ik heb met mezelf afgesproken dat we er dan niet aan gaan beginnen, dat het dan beter is voor iedereen als ik de trap de trap laat en die dag wat anders ga doen.

Zo ook vandaag. Vandaag gaan we gewoon niet naar buiten en bel ik de hondenuitlaatdienst voor Ollie. Niet dat ik me door een onbeduidend detail van de wijs laat brengen, een paar ontbrekende treden en een trapleuning die er niet is doen me in feite niets, maar waarom zou je het leven onnodig ingewikkeld maken.

Dus we draaien ons om, de vierennegentigjarige buurman en ik, en we stappen allebei de lift weer in naar boven. De trap af, buiten lopen – je moet niet overal een gewoonte van maken. Met een beetje geluk is de trap morgen gemaakt. En anders maandag, het weekend is zo om.

Viewmaster 5

Ik loop door de slurf op Schiphol en voel me een slang die zich ontdoet van zijn oude huid. Dertien uur later klieft het toestel door de grijsbruine deken van smog; Mexico-Stad heeft de kleur van een verbleekte foto. De horizon blijft verschuiven, geeft meer en meer gebouwen prijs, meer verkeerswegen, meer torens. Ik volg een zwart vlekje dat over de huizen en straten trekt. Pas na een tijd realiseer ik me dat het de schaduw van mijn eigen vliegtuig is.

Bij de landing, rakelings langs flatgebouwen met de was op het dak, zie ik een groot reclamebord met alleen een naam erop: Yaco. Ik vraag me af wat het is – zeep, een yoghurtdrink, de naam van een hier bekende zanger? Ik koester die onwetendheid, ze is het bewijs dat ik in een totaal andere wereld neerstrijk.

Oefenen

Ik heb mijn eerste krachtles bij een trainster die ook fysiotherapeut is. Ik wil namelijk mijn spieren ontwikkelen – ik wil sterk worden, zodat mij niets meer kan overkomen. De fysiotherapeute luistert aandachtig naar me en stelt dan voor rustig te beginnen met wat loopoefeningen. ‘Zo krijgen we dat uur van zestig euro wel vol,’ denk ik. En ik val om.

Ik moet rechtop lopen, zonder naar de grond te kijken en zonder om te vallen, maar dat kan ik niet.

‘Ik wil niet rechtop lopen,’ schreeuw ik tegen de fysiotherapeute. ‘Ik wil spieren, ik wil sterk worden.’

‘Dat lijkt me een goed idee,’ zegt de fysiotherapeute. ‘Laten we het lopen nog eens proberen, houd je maar aan mij vast.’

We doen het opnieuw. Ik wankel en zwabber, ik val bijna weer om, maar kan me nog net vasthouden aan haar schouder. Ik probeer het opnieuw, nu zonder me vast te houden, en beland plat op mijn bek.

Ik ben achtenveertig jaar en moet weer leren lopen. Van mij hoeft het niet meer. Maar ik heb geen idee wat het alternatief is. Je moet lopen. Er wordt niet gevraagd of je er zin in hebt, er wordt niet gevraagd wat je liever zou willen, vis of kip of vegetarisch – het leven is geen Singapore Airlines. Het leven is een loopband, een loopband die nooit stopt. Tot -ie voorgoed stopt, en dan is het ook niet goed.

Vandaag ga ik thuis mijn oefeningen doen. Het ene been omhoog en het andere omlaag, of andersom. Gelukkig heeft mijn fysiotherapeute het opgeschreven, anders zou ik het vergeten. Lopen is namelijk nogal ingewikkeld, dat moet je leren, stap voor stap. Terwijl ik liever alleen maar ren.

Gratis theater

Ik ga tegenwoordig niet meer naar het theater. Ik zit vier keer per week in de wachtruimte van de Afasievereniging en daar kan geen enkele voorstelling tegenop. Ik kijk mijn ogen uit en het kost niks.

Gisteren zat ik er een uur, tussen mijn les om weer te leren lezen en mijn les om mijn hart op de juiste manier te luchten in. De vrouw van een collega-afaticus vertelde dat haar man naar praatles was. Twee maanden geleden kreeg hij een beroerte, nu kan hij niet meer spreken. Ze vertelde dat hij boos wordt als ze hem niet verstaat. Hij slaakt dan kreten uit, slaat met zijn armen om zich heen en beweegt zijn hoofd wild op en neer. Ze schrikt ervan en vindt het niet eerlijk, ze doet alles om haar man te helpen en hij wordt alleen maar woedend op haar.

David heeft dertien jaar geleden een auto-ongeluk gehad en kon niets meer. Na dertien jaar drie keer per week oefenen kan hij weer een beetje lopen en een beetje praten. Maar als hij de juiste woorden niet vindt, wordt hij vreselijk boos.

De wachtkamer van de Afasievereniging is de enige plek op aarde waar de mensen nog bozer zijn dan ik.

Jose Luis komt al vijf jaar bij de vereniging. Vijf jaar geleden kon hij niet lopen en niet praten, nu beweegt hij zich en stoot klanken uit. Een goed verstaander heeft maar er een paar klanken nodig. Hij maakt een geluid alsof hij een stofzuiger nadoet en we weten allemaal dat hij het over de logopediste heeft.

Meneer Pereira kan prachtig zingen. De woorden om een gesprek te voeren is hij kwijt, maar hij weet de complete tekst van alle liedjes die hij ooit heeft geleerd nog uit zijn hoofd.

‘Hoe heet uw kleindochter, meneer Pereira?’

‘Geen idee.’

‘Hoe groot is ze?’

Hij wijst naar zijn middel. ‘Twee maanden.’

‘Dat kan niet.’

‘Wel waar.’

‘Is ze misschien twee jaar?’

Meneer Pereira knikt enthousiast en kijkt blij met die groene ogen van hem die steeds lijken te verdwalen in zijn gezicht. Dat hij niet meer weet hoe zijn kleindochter heet, betekent niet dat hij haar is vergeten.

Ik vind het prettig dat ik wel het verschil ken tussen een maand en een jaar. Ik weet dat de tijd op een bepaalde manier verstrijkt, al voel ik dat verstrijken niet zo sterk meer als vroeger. En zoals sommige mensen de tijd verdelen in de periode voor de oorlog en die erna, is mijn leven verdeeld in de periode voor 8 december 2001 en die erna.

Meneer Pereira ontdoet de woorden van hun waarde. Een maand, een jaar, een naam – dat wat in het dagelijks leven zo veel betekent, betekent niets meer voor hem. Hij praat niet graag. Wanneer hij iets zegt, beginnen de niet-afatici meteen te vragen hoe dat zit en of het wel klopt. Naar wat hij echt zegt, dat hij dol is op zijn kleindochter, wordt niet gevraagd.

Zo hebben wij wel vaker een hekel aan dingen die we voor de oorlog konden. Je bent niet zo dol op dingen die je veel moeite kosten en niet zo goed afgaan.

Meneer Pereira, Jose Luis, David, de meneer die zo boos wordt op zijn geduldige vrouw, ik – we hebben onze plaats in de wachtkamer van de Afasievereniging. Ik hoor hier thuis, ik ben hier thuis.

De krant

‘Je moet iedere dag de krant kopen,’ zei mijn logopediste, ‘daar ben je nu echt wel aan toe.’ Het was een bevel. Vandaag heb ik dus voor het eerst in tien maanden de krant gekocht. Of waren het er elf? Tellen is nog steeds een beetje moeilijk voor me.

Het is een dikke krant, er staan veel artikelen in vandaag: Amerika, Irak, de economie, de Spaanse politieke situatie – allemaal onderwerpen die ik in geen tien maanden meer heb gevolgd omdat ik de informatie niet tot me kon nemen. Of waren het elf maanden?

Een rekenleraar heb ik nog niet, maar die heb ik wel nodig. Of misschien wel niet. Het is naar om als analfabeet door het leven te gaan, een boel interessante informatie ontgaat je. Maar rekenen heb ik nog niet zo gemist, ik heb eigenlijk wel genoten van de *blissed ignorance*. Af en toe belde ik de bank en vroeg hoeveel er nog op mijn rekening stond. De mevrouw gaf me dan een cijfer, maar omdat het boven de vier was kon ik het niet zo goed vatten. ‘Dan kan ik dit kunstwerk nog wel kopen,’ zei ik tegen haar. Zij dacht dat het een feit was dat ik doorgaf, maar eigenlijk was het een vraag. Ze zei nooit nee.

Met de hulp van de mevrouw van de bank kan ik door het leven gaan zonder te rekenen. Maar een leven zonder lezen is saai. Niemand vult de gaten op.

Nu ga ik kiezen welk artikel ik ga lezen. Misschien iets uit de literatuurbijlage, een stukje over een schrijver. Een klein stukje over een schrijver die zijn geheugen verloor. Dat lijkt me wel boeiend. Of ik het maandag nog weet wanneer ik mijn leesles heb, is een tweede. Maar mijn huiswerk heb ik dan in elk geval gedaan.

De tas

Mijn broer brengt een tas mee met spullen die ik Amsterdam had laten staan. Ik had geprobeerd me een beeld te vormen van wat erin zou zitten, ik kwam op twee, drie dingen. Het is een grote verrassing als ik de tas openmaak. Wat een mooie overhemden, wat een goede smaak heeft de persoon die deze gekocht heeft! Mijn eigen overhemd is een cadeautje voor me, ik ben er blij mee en heb het vandaag voor het eerst aangedaan.

Mijn hoofd is een tas die ik ergens heb laten staan en die mijn broer komt brengen. Telkens wanneer ik die tas openmaak kom ik voor verrassingen te staan. Sommige dingen bevallen me, andere vind ik niets, die had ik zelf nooit gekocht.

Het is soms wel prettig om dingen niet meer te weten, het maakt dat de tas licht voelt. Maar het kan ook een probleem zijn: met weinig bagage gebeurt het regelmatig dat je iets nodig hebt dat je niet bij je hebt. Het is er wel, maar het is ergens anders. Zo is het met mij ook. Naast de lichte tas is er nog een enorme hutkoffer, maar daar kan ik het slot niet van opendoen – ik ben de sleutel kwijt. Dus de hutkoffer blijft dicht, ik doe het met de weekendtas die me steeds weer voor verrassingen stelt.

Kapstok

Afasie is een handige kapstok om alles wat ook maar een beetje tegenzit aan op te hangen, zelfs de misselijkheid die ik nu al meer dan een jaar heb. Maar ik had die misselijkheid al voor ik afasie kreeg. Toen was het alleen een bijverschijnsel. Met mij was nooit echt wat aan de hand, het waren de medicijnen.

Misselijkheid is een bekende bijwerking van de hiv-remmers die ik neem, van alle vijf. Maar bijverschijnselen zijn al een tijdje uit de mode – over hiv hoor je mij niet meer, dat hebben wel veertig miljoen mensen, dat is zoiets ordinairs. Nee, afasie, dat is een veel moeilijker naam, daar hebben weinig mensen van gehoord, dat is exclusiever. Daarom heb ik dat liever.

Als een goed afaticus vergeet ik die ordinaire aandoening van me dus graag, maar de misselijkheid gaat er niet van over. Die is er altijd, al merk ik het soms minder. Gewenning en de afasie, ieder nadeel hept se voordeel.

Maar 's avonds na een uur of acht is het mis. Dan is er geen land meer met me te bezeilen, dan ben ik ziek en moe en wil ik alleen nog maar naar bed.

Eetlust heb ik al lang niet meer. Ik denk nog weleens aan de tijd dat ik als een bezetene kon eten. Het was nooit genoeg; een koe, een paard, een heel paard half en nog kon ik van de honger niet slapen. Nu zie ik op tegen maaltijden, nooit heb ik trek in iets. Behalve in dingen die ik vroeger niet lustte. Zoetigheid bijvoorbeeld. Honger heb ik niet, maar een stukje Sachertorte gaat er wel in, zolang die tenminste van Escriba is. Ik ben vreselijk kritisch geworden – het moet echt het beste van het beste zijn, anders eet ik het niet. Dat is een beetje een excuus. Ik zoek naar excuses om niet te eten, dat kwam vroeger niet voor.

Maar hoe het vroeger was weet ik niet zo goed meer. Dat is een

verschijnsel, van de afasie gelukkig, niet van hiv. Geloof ik. Ik wil verschijnselen en bijverschijnselen namelijk nog weleens door elkaar halen. Daarom wijt ik het tegenwoordig graag aan de afasie. Een handige kapstok om alles wat ook maar een beetje tegenzit aan op te hangen. Of had ik dat al gezegd?

Viewmaster 6

De flat is ruim. Hij heeft een hoog, wit plafond, een parketvloer en grote ramen met halfgeopende luxaflex. Het daglicht werpt een schaduw van strepen op de lege muren, waardoor het appartement op een filmset of toneeldecor lijkt, een geënceneerde plek.

Felipe vraagt hoe ik het vind. Alles bevalt me op dat moment: de flat in een ouderwetse wijk in Mexico-Stad, de straat met de brede wandelpromenade in het midden, de stad met haar miljoenen mensen die allemaal tegelijk buiten lijken te zijn, het land met de zangerige taal en Mexico's vurig aanbeden Guadalupe, de mysterieus glimlachende maagd. Bovenal bevalt Felipe me, met zijn fonkelende ogen die me hoopvol aankijken. Hij is vierentwintig, net als ik, maar hij lijkt zo veel wijzer; misschien is dat omdat ik het Spaans nog niet helemaal meester ben.

Nog voor mijn lippen die van hem raken, heeft Felipe zijn mond al geopend. Ik zoek zijn tong, strijk langs zijn verhemelte en zijn tanden, een voor een. Hij smaakt naar koffie, sinaasappelsap en chilipepers; ik ontdek een pitje dat is blijven steken tussen zijn kiezen en slik het in.

Even later zie ik zijn witte slip over de stoelleuning. 'Yaco' staat er met grote letters op de rode elastieken band.

Gelijkvloers

Soms kan ik even doen alsof er niets aan de hand is, alsof ik nog steeds dezelfde ben. Maar met traplopen val ik steevast door de mand. Dat heb ik zelfs met trappen die geen trappen zijn maar treetjes. Twee, drie treetjes zijn al genoeg om me te doen keren. Ik wil me dan vasthouden aan een railing die er niet is. Iemand die duizelt en naar een ontbrekende leuning grijpt, maakt niet echt een entree – die komt binnenvallen, zelfs als hij niet languit op de vloer ligt.

Een wereld zonder niveauverschil, dat zou ideaal voor me zijn. Dan zou ik pas echt kunnen doen alsof er niets aan de hand is.

Trucjes

Wie niet sterk is moet slim zijn. En wie niet slim is moet in elk geval de indruk wekken dat hij niet dom is. Het is een kwestie van trucjes. Hoe ouder je bent, hoe meer trucjes je kunt en hoe meer mensen denken dat je slim bent.

Dat is de tragedie van afasie: je bent al je trucjes kwijt. De mensen denken dat je dom bent en onhandig, want je hebt de trucjes niet meer die de anderen gebruiken om hun domheid en hun onhandigheid te verbergen.

Maar het leven zou het leven niet zijn als je niet snel nieuwe trucjes leert om het ontbreken van je oude trucjes te verdoezelen. Ik heb ondertussen weer een hele verzameling, bijna evenveel als eerst, waarmee ik het hindernissenparcours omzeil dat het dagelijks leven is geworden. Het begint 's ochtends met de douche. Douchen was zo moeilijk, zo slipperig, dat ik er de avond tevoren al tegenop zag. Nu douche ik op de sportschool. Daar zijn wel dertig douches, met ingebouwde shampoo en ingebouwde zeep en een harde straal die min of meer vanzelf komt. Lukt het bij de ene niet dan zijn er altijd nog negenentwintig andere. Er is zo veel ruimte dat niemand het merkt als ik van de ene douche naar de andere glip.

Ontbijten was een ander obstakel – ik kan nog steeds niet zelf voor mijn ontbijt zorgen. Ik ontbijt dus in de bar op de hoek van de sportschool. Iedere ochtend bestel ik op het terras een verse jus, een glas water en een broodje tonijn. Ze kennen me al, ze weten wat ik iedere ochtend neem, dus ik hoef maar te komen opdagen en mijn ontbijt verschijnt.

Het helpt om geld te hebben, daarmee kun je dat kopen wat andere mensen zelf moeten doen. Luxe hotels zijn speciaal uitgevonden voor

mensen met geld. Daar gaat men ervan uit dat mensen met geld niets zelf kunnen. Bij mensen met geld gaat men uit van mijn werkelijkheid. Wanneer er eens iets fout gaat mogen mensen met geld stampvoeten en tieren en razen. Daar betalen zij voor, dat is normaal voor mensen met geld.

Trucjes, ik zei het al – daar gaat het om.

Brood

Vanochtend zou ik brood gaan kopen. Voor het eerst. Alleen. Vannacht heb ik niet zo goed geslapen. Er kan namelijk van alles misgaan. Stel dat Ollie aan de lijn trekt of moet poepen. Ik ruim het op en laat dan het brood vallen. Of ik gooi per ongeluk het brood in de vuilnisbak en neem Ollies poepzakje mee naar huis. Juist de meest onverwachte dingen gebeuren, je moet overal op voorbereid zijn.

Al woelend in bed stelde ik me voor dat de bakker geen wisselgeld zou hebben, al het kleingeld was op. Dus ik ging midden in de nacht op zoek naar losse muntstukken. Daarna viel ik in een onrustige slaap.

Ik schoot wakker bij de gedachte dat ik het verkeerde brood zou kopen. Niet het brood dat we iedere ochtend eten, maar ander brood. Hoe kan ik absoluut zeker weten dat ik het goede brood meeneem?

Ik besloot de excursie nog een dag uit te stellen. Ik bewaar het brood dat Felipe vandaag voor me koopt, houd het in het oorspronkelijke papier en neem het morgen mee, met het juiste kleingeld, en bestel twee precies dezelfde broden – dan weet ik zeker dat het goed is. Er is een praktische oplossing voor ieder probleem.

Maar vanochtend ga ik dus nog geen brood kopen.

Boos

In het ziekenhuis had ik regelmatig last van angstaanvallen. Plots werd ik dan bevangen door een overweldigende paniek. Ik kan me niet herinneren waarom ik in paniek was, wat het was dat mij zo veel angst bezorgde. Zelfs hoe het precies was weet ik niet meer, ik weet alleen dat het gebeurde. En heel vaag is er nog een naar gevoel, niet echt een herinnering – meer zoals wanneer je je voorstelt dat iets heel vies smaakt, zonder dat je het ooit echt hebt geproefd. Het lijkt de herinnering van iemand anders die jij plaatsvervangend vervelend vindt. Dat is, geloof ik, ook de sleutel, het plaatsvervangende. Ik wist niet meer zo goed wie ik was en wat er stond te gebeuren, geen wonder dat ik in paniek raakte, de gedachte alleen al is flink beangstigend.

Met de hulp van veel zware medicijnen werd de boel, ik dus, onder controle gebracht. Nu heb ik geen last meer van paniekaanvallen, maar wel van iets wat erop lijkt. Het richt zich niet meer naar binnen, zoals in het ziekenhuis, maar naar buiten, en het heeft dezelfde intensiteit als mijn paniek toen – alleen lijkt het op woede en is het met de beste wil van de wereld niet in te houden. Het is vreselijk, als een jeukend litteken, maar mild vergeleken met wat het in potentie zou kunnen zijn.

Het overkomt me ineens, maar zo regelmatig dat het bijna niet meer onverwacht is. Ik zit in een restaurant, heb gegeten en vraag om de rekening. Die rekening komt niet, of in ieder geval niet snel genoeg.

En ik word boos. Heel boos. Driftig, woedend word ik. Ik sta op, grijp het tafelkleed beet en verscheur het. Ik pak de borden, een voor een, en gooi ze aan gruzelementen tegen de muur. De glazen volgen, dan het bestek. Het laat bruine modder achter op het behang. De asbak werp ik in de richting van de tafel naast ons. Wanneer de mensen verschrikt opstaan en naar achteren stuiven, pak ik ze bij hun lurven en duw ze tegen de muur. Het personeel dat komt aangesneld om de

rest van de clientèle te redden grijp ik naar de keel. Ik druk net zo hard tot ik een zachte knak hoor, zoals dat van een broos kippenbotje. ‘De rekening,’ schreeuw ik, ‘ik heb tien minuten geleden om de rekening gevraagd!’

Dat zou ik allemaal willen doen. Maar ik staar voor me uit. Wanneer ik te hard begin te trillen en het echt niet meer houd, sta ik op en loop het restaurant uit. Felipe komt achter me aan en mompelt excuses aan het bedienend personeel en de verschrikt kijkende omstanders. ‘Hij is nog niet helemaal in orde moet u weten, het spijt me,’ zegt hij dan.

Ik sla de deur dicht en stap snel de straat over. Dit is een van de weinige keren dat ik niet wankel. Maar verder doe ik niets. Ze zouden eens moeten denken dat er iets met me aan de hand is.

Boze avocado

Ook de dingen worden tegenwoordig sneller boos dan vroeger. Neem de avocado die ik vanochtend wilde snijden voor het ontbijt. Vroeger, vorig jaar, liet de avocado zich vrij makkelijk snijden. Nu werkt hij tegen en gaat hij zo liggen dat ik het mes er niet in krijg. Zeg ik daar dan wat van – af, ga liggen, op je plaats – dan begint hij op te spelen. Hij mort en draait en beweegt, en ik heb zelfs meegemaakt dat hij door de lucht begint te vliegen, pats, tegen de muur, zodat hij in allemaal kleine, groene stukjes uiteenvalt, een levende guacamole.

Wat die avocado in zijn vrije tijd doet moet hij natuurlijk zelf weten, maar van het besmeuren van mijn keukenmuur worden anderen de dupe, anderen die de groene smurrie moeten opruimen. Ik heb geprobeerd rustig met de avocado te praten en hem uit te leggen dat er ook minder heftige manieren zijn om je te uiten, maar er is geen land met hem te bezeilen. Hij wil gewoon niet luisteren en gaat zijn eigen gang, door de keuken en, flats, tegen de blinkend witte tegels.

Soms verlang ik ernaar dat alles weer is zoals vroeger, met avocado's die luisteren en tegels die blinkend wit blijven. Maar zo is het niet, alles is nu anders en de avocado gaat zijn eigen gang.

Ik heb besloten me erbij neer te leggen en me niet te verlagen tot hetzelfde niveau als de boze avocado. Rust en beheersing, dat zijn de wezenlijke verschillen tussen een vrucht en een mens, tussen een boos stuk fruit en een volwassen mens.

Viewmaster 7

Het is twee uur 's nachts en het is nog steeds warm. Het raam staat open, de vervuilde lucht van Mexico-Stad prikt in mijn keel. Het is als groene jalapeñopepers, ze doen mijn ogen tranen maar toch eet ik ze steeds weer.

In de verte hoor ik een vuilniswagen. Felipe heeft op mijn grote werktafel een deksel gemonteerd met een microfoon, zodat mijn woorden in de Hilversumse ochtend gehoord kunnen worden. Ik ben live in de uitzending, maar moet nog even 'hangen'. Voordat ik mijn verhaal doe over een lekkende kerncentrale in de deelstaat Veracruz hoor ik gesprekjes met de voetgangers en fietsers die in de koude Amsterdamse februarimorgen met de pont over het IJ naar hun werk gaan.

Ik heb dus toch bereikt wat ik altijd al wilde: op twee plaatsen tegelijk zijn, thuis en ver weg.

Geluid af

Soms word ik gedwongen om te praten, dan moet ik nadenken over waarom ik iets zeg. Op de een of andere manier leg ik een link tussen praten en denken. Dat toont wel aan hoe ziek ik ben, pas als ik helemaal genezen ben zal ik geen verband meer zien tussen die twee.

Praten vind ik vreselijk, praten vind ik een straf. Voor mij is het net zoiets als lopen of rekenen of herinneren, het is wreed. Een gedachte toont niet naakt. Pas al ze vermomd is, zodat je haar bijna niet meer kan herkennen als gedachte, kan ik ernaar kijken.

Ik wil kijken met het geluid af, want kijken met het geluid aan lijkt te veel op praten. Misschien vind ik schrijven daarom wel zo prettig; schrijven kan met het geluid af. Bij lezen moet het geluid weer aan, daarom houd ik niet van lezen. Ik lees nooit wat ik schrijf, of ik lees het alleen als ik met mezelf afspreek dat ik het meteen weer vergeet. En dan spreek ik ook meteen af dat ik die afspraak niet vergeet.

Laatst was ik in een museum. Je kon een koptelefoon huren met uitleg, zodat je de schilderijen beter zou begrijpen. Dat zou me wel helpen als nieuwe domoor, dacht ik. Maar de uitleg ging over de schilderijen. Ik heb het geluid afgezet. Ik hield het apparaat wel op, want ik wilde niet te veel opvallen tussen alle andere bezoekers. Pas later heb ik de koptelefoon beluisterd – in mijn eentje, op een donkere wc.

Beeld met uitleg is dubbelop, het is verwarrend voor types zoals ik. Daarom ga ik het liefst door het leven met het geluid af. Luisteren anderen naar wat ik zeg of schrijf, dan kan ik er ook niks aan doen; ik kan geen rekening houden met hun ziekelijke neiging tot *overkill*. Zeker niet wanneer de problemen met één druk op de knop zijn opgelost.

Nirwana

In het begin vond ik het vreselijk, die chaos in mijn hoofd en in mijn leven. Het irriteerde me mateloos; ik wilde dat het netjes was, ik wilde de boel opruimen. Maar dat lukte niet.

De laatste tijd vind ik het niet meer alleen maar erg. De chaos schept ook een zekere vrijheid. Het is zo'n troep, ik zou niet weten waar te beginnen met opruimen, dus ik laat het maar zo. Ik vergeet enorm veel. Vroeger was een deel van mijn hoofd gevuld met al die dingen die ik niet moest vergeten omdat het anders een chaos zou worden. Nu, met die chaos, is er ruimte voor andere dingen. Het is leeg daarboven, het is ruim en nogal kaal. Dat geeft een gevoel van frisse vrijheid.

Organisatie heeft haar eigen schoonheid. Maar het is een schoonheid die ik op het moment niet kan bereiken. Ik zal het moeten doen met de chaos die er is. Hoe meer ik dat aanvaard, hoe meer ruimte er over is – ruimte voor leegte, voor niks.

Wellicht heeft dat idee van chaos te maken met het feit dat ik het gevoel voor tijd verloren ben. De tijd is als euro's, ik weet wat het waard is als ik het omreken, maar ik voel het nog niet. Misschien ook dat het daarom zo moeilijk voor me is geduld op te brengen. Ik begrijp 'straks' niet zo goed, net zoals ik 'toen' ook niet zo goed begrijp. Het enige wat ik kan vatten is 'nu'.

Ik lijk op een klein kind en op een verlichte boeddhist, iemand die zijn leven lang gestudeerd heeft op de essentie van het bestaan. Het is me zomaar komen aanwaaien, het is gebeurd toen ik even niet oplette. Sommige mensen noemen het een ziekte, een neurologische aandoening. Andere mensen noemen het verlichting. Volgens een enkeling is het zelfs het nirwana.

Heel af en toe, wanneer er verder niets is, denk ook ik op een

onverwacht moment: dit is zo gek nog niet, dit is een soort hemel. Maar meestal is het ronduit vervelend. Het is niet leuk als enige in het nirwana te wonen terwijl al mijn vrienden gewoon op aarde zijn. Daar krijg ik heimwee van – dan wil ik bij ze zijn, van mijn wolk af, weg uit het nirwana.

Ik wil gewoon op aarde zijn, net als iedereen.

Passieve kennis

Tijdens een diner in Bazel vraagt een serieuze Duitse meneer mij uit beleefdheid wat ik zoal verzamel. Ik kan op geen enkele naam komen en kijk naar mijn beste vriend Frank – want die weet alles, daarom heb ik hem meegenomen – maar Frank is diep in gesprek met een bekende schilder. Ik probeer hard na te denken en wijs naar de schilder, maar begrijp zelf ook wel dat dat niet telt. Verder komt er geen enkele naam naar boven. Even ben ik stil, dan vertel ik de Duitse meneer dat ik een hersenontsteking heb gehad en dat herinneren nog wat moeilijk voor me is. Ik weet de aandacht dus mooi af te leiden, ondanks en vooral dankzij mijn hersenontsteking. Daarna komen de kunstenaars druppelsgewijs terug. ‘Ik ben er weer,’ zegt Jeff Wall. ‘Ik ook!’ roept Bill Viola. ‘En ik,’ zegt Tony Oursler. Pipilotti Rist steekt haar tong uit, dat is altijd al een aandachtstrekster geweest.

Ik ervaar het leven als passieve kennis. Ik herken het meeste, ik kan er alleen niet zelf opkomen. Het is als een taal die ik niet spreek maar wel kan lezen en perfect begrijp. Maar mijn leven is geen dode taal, mijn leven leeft. Mijn passieve kennis is een tikje onhandig in een wereld die van je verwacht dat je af en toe wat kennis spuit.

Felipe vergist zich nog wel eens, hij stelt mij vragen waar ik vroeger het antwoord op had geweten. Ik gaf hem toen niet eens de kans vragen te stellen, ik spuide mijn kennis links en rechts, ik vertelde hem alles, of hij het nou wilde weten of niet: de prijs van een ton West Brent, de hoofdstad van Slowakije, wanneer Karel de Grote is geboren en wat afstand is tussen Wenen en Berlijn. Dat weet ik nu niet meer en wil ik ook niet meer weten.

Gisteren vroeg Felipe me per ongeluk naar de wisselkoers van de Zwitserse franc. Ik keek hem woedend aan en hij begreep het meteen.

Hij verontschuldigde zich voor die domme vraag.

Het was net zo'n vraag als die van de dokter die van mij wilde horen welke dag het was. Op domme vragen geef ik geen antwoord, zeker als ik het antwoord niet weet.

Welcome home

Felipe en ik zijn in Bangkok. Het is mijn eerste grote reis sinds ik 'beter' ben. Het vliegveld ruikt nog precies hetzelfde, de mensen lachen even vriendelijk. De chauffeur van het hotel herkent ons nog van de vorige keer. We rijden in precies dezelfde beige Mercedes over de snelweg die er nog precies hetzelfde uitziet, net als de stad. We staan klem op precies dezelfde plek en zitten net zo lang vast als de vorige keer.

Het hotel staat nog op dezelfde plaats, we hebben dezelfde kamer met hetzelfde uitzicht over dezelfde rivier als de laatste keer dat we hier waren, twee jaar geleden, net voor ik ziek werd. We gaan meteen doen wat we de vorige keren ook hebben gedaan. We wandelen over dezelfde straat naar hetzelfde restaurant waar we ook weer worden herkend. Ineens weet ik weer hoe we de vorige keer van ons hotel naar dit klassieke Thais restaurant liepen en elkaar verhalen vertelden over onze jeugd. Die van Felipe speelde zich af in Mexico-Stad, meer dan negenduizend kilometer van de mijne in Rotterdam, en toch hadden we dezelfde dingen ervaren: moeders die er soms niet leken te zijn, al zaten ze tegenover ons, vaders die het druk hadden met belangrijke zaken, broers en zusjes die spelletjes deden waar we niet aan mee wilden doen.

Ik bestel hetzelfde als toen, dat wil zeggen: dat waarvan ik vermoed dat ik het de vorige keren ook heb gegeten. En ineens zie ik Felipes moeder voor me, terwijl ze hem antwoord geeft via een liedje. Wanneer Felipe haar als kind iets vroeg gaf ze nooit een rechtstreeks antwoord, maar zong ze een liedje. Hij moest dan zelf interpreteren wat ze bedoelde. Haar repertoire was eindeloos, maar nooit wist Felipe of hij haar code op de juiste manier ontcijferde.

Dat alles precies is zoals twee jaar geleden, dat de Thai me nog kennen, maar vooral: dat ik het herken, is een volkomen nieuwe ervaring in mijn huidige staat. Dat ik me dan ook nog iets kan

herinneren van wat Felipe en ik toen bespraken, geeft me kippenvel van verbazing en plezier. Ik moest naar Thailand reizen om thuis te komen.

Dan, op de derde dag, voel ik ineens de neiging iets nieuws te ontdekken. Bij de reizen voor ik ziek werd gingen we altijd op ontdekkingspad: Myanmar, Cambodja, Laos, Vietnam. Dat wil ik nu ook – ik wil naar een land dat ik nog niet ken, een stad die ik nog niet ken.

Maar ik doe het niet, daar ben ik te verstandig voor. Wel besluit ik dat we op een onbekende plek gaan lunchen. Ik zal de chauffeur vragen er via een nieuwe route heen te rijden en klem te gaan staan waar dat nooit eerder is gebeurd.

Van harte

Soms kom ik in mijn agenda aantekeningen tegen die ik een half jaar geleden maakte. Meestal kan ik ze niet ontcijferen, ik kijk naar een handschrift dat niet meer het mijne is, het is kindergekrabbel. Soms vraag ik me af of ik niet een beetje het kind ben geworden dat ik nooit was. En ik vraag me af wat dat dan betekent voor al die arme mensen in mijn omgeving.

De kinderhand heeft vooral verjaardagen genoteerd. Zo lees ik dat vandaag Licura jarig is. Maar ik heb geen flauw idee wie Licura is of welke naam ik probeerde op te schrijven. Degene die vandaag jarig is zal dus niets van me horen en me dat niet kwalijk nemen omdat ik net ernstig ziek ben geweest.

Maar ik ben Licura's verjaardag helemaal niet vergeten. Ik denk aan hem en vraag me af wie hij is, en of hij misschien een zij is. Van harte gefeliciteerd dus, Licura – wie je ook bent en waar je ook bent.

Viewmaster 8

De ongemakkelijk kijkende receptioniste van het laboratorium duwt me een envelop in mijn handen die ik op straat openmaak. Er staat: anti-cuerpos antigenos HIV - positivo.

Betekent positief negatief? Betekent positief dat ik binnen een paar jaar dood ben?

Ik sta midden op die drukke straat in Mexico-Stad. Auto's razen voorbij, voetgangers duwen in mijn rug, het begint te schemeren.

Ik reken uit dat als er kans is van tien procent dat deze test een vals resultaat heeft gegeven, zoals de dokter vertelde die ik na veel aandringen heel even te spreken kreeg, en je vijftig procent kans hebt om aids te krijgen wanneer je seropositief bent, ik 45 procent kans heb om binnen twee jaar dood te zijn. Of is het 47,5? Ik ben altijd slecht geweest in rekenen en vraag me af of het zin heeft het alsnog te leren.

In stukjes knippen

'Ik heb wat voor je,' zegt de logopediste. Ze zegt het iedere keer, alsof het om een leuke verrassing gaat, een surprise met een geestig gedicht waar ik hard om zal moeten lachen. En iedere keer opnieuw is het een confrontatie met iets wat ik niet kan, en daar om lachen lukt me nog niet.

Dit keer heeft ze een artikel in stukjes geknipt en is het de bedoeling dat ik die stukjes in de juiste volgorde leg. Dat betekent dus dat ik het artikel moet lezen, en hiermee betreedt de logopediste het gebied van de leesleraar. Wat er gebeurt wanneer mensen het gebied betreden waar ze niets te zoeken hebben, krijgen we iedere dag vanuit Bagdad op de televisie te zien. Ik kan dit dus niet toelaten. Om politieke en vooral morele redenen.

Eerst staar ik naar de snippers waar ik een geheel van moet maken. Voor mij doet het er niet toe in welke volgorde ze komen, want ik zal ze om politieke en morele redenen toch niet lezen. Dan bedenk ik een list – wie niet kan lezen moet slim zijn – en draai alle stukjes om. Op de achterkant staat een foto die ik zo in elkaar weet te schuiven. Als dat gebeurd is, draai ik de snippertjes opnieuw om en zeg tegen de logopediste dat ze nu het artikel heeft dat ze zo nodig moest lezen maar in een bui van baldadigheid uit elkaar had geknipt. Daar heeft ze niet van terug. Wat ook niet helpt is dat ik het in het Nederlands heb gezegd, en dat spreekt ze niet. Ze weigert ook om naar Nederlandse les te gaan – maar dat komt meer voor bij niet-afatici, die zijn vreselijk koppig.

Ik weet nu dus wat ik moet doen. Ik moet de in stukjes geknipte werkelijkheid gewoon omdraaien en haar dan zo in elkaar schuiven. Helemaal zinloos is die afasieles niet, maar of de logopedisten er echt wat van opsteken blijf ik me afvragen.

Een jaar geleden

Iemand vertelde me dat ik op 8 december in het AMC werd opgenomen, daarom weet ik dat het gisteren een jaar geleden was. Maar voor mijn gevoel is het twee weken geleden, veertig jaar geleden, nooit gebeurd. Voor mijn gevoel is het dat allemaal tegelijk, twee weken geleden, veertig jaar geleden, nooit gebeurd.

Dat het nooit is gebeurd wil ik het liefst.

Er zijn wel meer onprettige dingen gebeurd in mijn leven. ‘Wat sneu voor mezelf,’ denk ik dan. Maar ik heb er wel van geleerd, het is een deel van mezelf geworden, het hoort bij me zoals mijn neus en mijn ogen bij me horen, ik zou niet meer zonder kunnen.

Met deze gebeurtenis heb ik dat niet. Nog nooit heb ik zo sterk iets weg willen denken. Als ik één wens zou mogen doen is het dat dit nooit gebeurd zou zijn. Terwijl er toch dingen in mijn leven zijn gebeurd die nog erger waren, onomkeerbare dingen, dingen waarvan het veel fijner zou zijn geweest als ze nooit waren gebeurd. Maar die dingen aanvaard ik.

Bij dit blijf ik stilletjes hopen dat iemand me vertelt dat het een nare droom was, een droom die echt leek maar dat niet was. Het liefst zou ik willen dat mijn dokter me dat vertelde, hij is een dokter, hij weet het, als hij het zegt is het ook zo.

Ik blijf hopen dat het niet zo was. Zoals een moeder bij iedere straathoek stilletjes hoopt dat haar onlangs verongelukte kind aan zal komen huppelen, zo blijf ik hopen dat mijn dokter me vertelt dat het niet echt was. Net zoals die moeder bij iedere straathoek weer teleurgesteld is, ben ik teleurgesteld wanneer mijn dokter de waarheid niet ontkent.

Het verbaast me dat ik wil dat de werkelijkheid anders is dan zij is.

Voordien was mijn vurigste wens om de werkelijkheid juist te zien zoals ze is. ‘Als ik haar maar eenmaal zie zoals ze is, dan zal ik haar begrijpen, en dan kan ik ermee leven,’ dacht ik toen.

Nu wil ik de werkelijkheid niet meer zien. Door mijn kop in het zand te steken probeer ik het gebeurde ongedaan te maken.

Natuurlijk weet ik dat je het gebeurde nooit meer ongedaan kunt maken. Natuurlijk weet ik dat je het beste moet maken van dat wat je niet meer kan veranderen. Ik weet het, maar ik wil het niet weten en het niet willen weten is sterker dan wat ook. Nog nooit in mijn leven heb ik zo erg iets niet gewild. Ik wil het zo erg niet dat ik er zelf verbaasd van ben. Stomverbaasd ben ik. Het is niets voor mij iets zo hard niet te willen, het is niets voor mij zo veel energie te stoppen in iets dat er nauwelijks meer energie over is voor andere dingen.

Vroeger had ik nagedacht over waarom het zo is – ik had het geanalyseerd met de gedachte dat er veel beter mee te leven zou zijn als ik het maar eenmaal begreep. Maar nu wil ik niet nadenken. Ik wil niet analyseren, ik wil het niet begrijpen, ik wil alleen maar leven. Ik wil leven, maar niet daarmee. Mijn wil om te leven is even sterk als mijn wil om niet te begrijpen. Ook over die wil ben ik verbaasd. Ik wist dat ik wilde – maar dat ik zo erg wil, nee, dat had zelfs ik niet kunnen vermoeden.

Ik houd me alleen nog maar bezig met willen en verbaasd zijn. Voor iets anders heb ik op het ogenblik geen seconde tijd.

Haast

Toen ik net uit het ziekenhuis kwam, een jaar geleden, had ik mijn heel eigen manier van lopen. In plaats van een been op te tillen en dan weer neer te zetten – eerst de hiel, dan de rest van de voet, zoals me tijdens mijn fysiotherapieles was uitgelegd – liet ik me voorover vallen. Daarna hees ik mezelf vlug weer op, zodat ik niet tegen de grond kletterde maar schoksgewijs vooruit kwam. Ik vond dat ik liep.

De mensen om me heen hielden mij en hun hart vast. Ze waren bang dat ik om zou kukelen, maar telkens wanneer ze dachten dat ik tegen de grond zou slaan was ik verdwenen, ik liep-viel dan alweer een grachtje verderop. Ze konden me nauwelijks bijbenen.

Er is niet veel veranderd in dat jaar. Ik kom nog steeds met horten en stoten vooruit. Gehaast ben ik. Ik heb geen tijd om het rustig aan te doen, want dan sla ik tegen de grond. Stilstaan wekt weerzin bij me op. Daarom denk ik ook niet na, want net als herinneren is nadenken een soort stilstaan en dat moet ik koste wat kost zien te voorkomen – ik heb er immers geen tijd voor.

Wanneer ik moet wachten word ik bevangen door een enorme paniek. Die paniek kan ik alleen maar de baas door vreselijk boos te worden; woedend overschreeuw ik mijn eigen angst. Geen wonder dat ik hard aan Ollies riem trek wanneer hij aan een boom snuffelt. Ik wil dat onze Franse bulldog een hazewindhond is, hij moet rennen, net als ik.

Slapen kost me moeite; slapen is een vorm van stilstaan. Erger nog: het is stilliggen en dat doe je alleen maar als je dood bent. Ik ben lang genoeg dood geweest.

Lezen duurt me te lang, dan moet ik stil zijn. Ik schrijf wel graag, want schrijven is zittend rennen.

Ik leef hard en snel, ik heb altijd haast. Het is alsof iets me zal bespringen wanneer ik stilsta. Ik weet niet wat dat iets is. Om dat te weten zou ik moeten stilstaan en dat kan ik niet.

Een slimmerik zou zeggen dat ik op de vlucht ben voor mezelf – maar zo slim ben ik gelukkig zelf nog niet. Wat ik wel op mijn klompen aanvoel is dat ik op de vlucht ben voor wat er is gebeurd. Als ik daar over zou nadenken, schrik ik met terugwerkende kracht, met een kracht die zo overweldigend is dat we de poppetjes aan het dansen hebben. En dat moeten we voor alles zien te voorkomen, dat de poppetjes dansen. Dus daarom ren ik, daarom moet ik vooruit. Daarom schrijf ik.

Naakt onder mijn huid

Op sommige schilderijen uit de vijftiende eeuw staan heiligen afgebeeld die minzaam glimlachend hun marteling ondergaan. *There ain't no such thing as a free lunch*, je moet er wat voor over hebben om heilig te worden. Afgehakte handen en hoofden, spijkers door het lijf, pijlen, op de grill – de fantasie van middeleeuwse beulen was eindeloos en origineel, iedere heilige kreeg een op maat gemaakte behandeling om tot het hogere door te dringen.

Net als mijn geheugen is mijn heiligenkennis beneden peil. Ik moet daarom nog even opzoeken welke heilige levend werd gevild. Met hem, of haar, vereenzelvig ik me. Ik voel me namelijk vaak als iemand wiens vel is gestroopt. Onbedekt bloed en spieren en vezels, naakt – zo voel ik me, zonder heilig te zijn. Het is alsof de bescherming die ik zevenenveertig jaar lang zo zorgvuldig had aangebracht met een ferme ruk van me is afgetrokken. Ik sta hier zoals ik ben, heb niets om me mee te bedekken. Ik voel ieder windstootje, ieder woord, iedere aanraking. Het is rauw en doet vaak pijn, maar een ding is zeker: ik voel! Ik voel de omarming met woorden, ik voel het helblauw van het schilderij in de hal dat een foto is, ik voel het geel en het oranje van de foto die ook een schilderij kan zijn. Met verfstreken of vastgelegd met licht, het doet er niet toe, naakt onder mijn huid voel ik alles.

Dat sterke voelen van nu was ooit getemperd, een en ander was in banen geleid. Dat was handig, praktisch en verstandig – dus dat wil ik niet meer. Ik vind het wel lekker, die rauwe gevoelens. Het zijn een soort ongekookte wortels, ze maken nogal veel lawaai en het kauwen is niet altijd een smakelijk gezicht voor anderen, maar ik voel ze tenminste. Die getemperde banen, die voelde ik niet.

Wanneer het te veel tegelijk is doe ik mijn ogen even dicht. Voorzichtig

laat ik dan een paar beelden binnensijpelen, de patio in het ochtendlicht, de hond die slaapt in zijn mandje, de berg met kleren die in een hoekje geduldig op de nieuwe dag ligt te wachten.

Dan, na een paar minuten doe ik mijn ogen open, wijd open. Ik wil zien, ik wil het naakt onder mijn huid kleden met beelden, beelden die zijn wat ik ben en wat anderen zijn. In die beelden ontmoeten we elkaar, zodat het niet kaal is. Naakt is het onder mijn huid – maar kaal nooit.

Met een vreemde op reis

Ik ben dit jaar op reis geweest met een vreemde. Nee, niet iemand anders dan Felipe. Natuurlijk niet, Felipe is nog steeds dezelfde lieve, zorgzame en volkomen originele man, dit was echt iemand anders: mijn nieuwe ik.

In het begin was ik een beetje zenuwachtig, je weet nooit hoe die vreemdeling reageert, het kan soms vreselijk gênant zijn, vooral voor de omstanders. Ik houd daarom altijd wat afstand van hem, in de hoop dat niemand merkt dat we samen zijn. Hij beweegt zich als iemand die lichtelijk aangeschoten is, en net als mensen die tipsy zijn realiseert hij zich niet wat voor indruk hij maakt. Het lijkt hem in ieder geval niet te deren. Dat is natuurlijk het allervreemdste: dat waar anderen zich rot voor schamen kan hem geen lor schelen.

Regelmatig schieten mensen hem te hulp omdat ze denken dat hij ieder moment omkukelt, hij doet alsof -ie ze niet ziet. Als een dronken zeeman zwabbert hij door de chicste hotels. Een stewardess vroeg hem laatst of ze hem moest helpen om zijn tas in het bagagerek te plaatsen. 'Oh nee, absoluut niet,' zei hij en hij kielde om. Hij verdween tussen de andere stoelen en was even spoorloos. Vier stewardessen, de piloot en de copiloot schoten te hulp, maar hij bleef erbij dat er niets was gebeurd. De hele vlucht bleef er iemand bij hem, men wilde ergere ongelukken voorkomen, zeker in deze tijd van ontploffingen en catastrofes – maar hij had niets door. Hij vond de service geweldig. 'Zo vind je dat alleen in Azië,' zei hij en hij besloot dan ook alleen nog maar in dat continent te reizen.

De mensen van het hotel vond hij ook al zo attent. Iedere tien meter stond er wel iemand die hem probeerde op te vangen als hij weer langs kwam zeilen. Hij vond zelf dat hij juist erg recht liep, ook dat leek hem de invloed van het Oosten. Maar het personeel vond dat hij vooruit was gegaan met joggen. 'Wat leuk dat u dat in de gangen van ons hotel

doet,' zei de butler. 'Wat verstandig dat u zich niet laat inperken door zoiets kunstmatigs als een sportschool.'

Lezen kan hij nog nauwelijks. Volgens hem ligt dat aan de lichtval die permanent verkeerd is. Hij denkt dat hij weer kan schrijven en dat het normaal is dat hij zelf niet kan lezen wat hij geschreven heeft, want dat komt tenslotte door die perverse lichtval. Alleen: niemand kan zijn handschrift ontcijferen, ik heb het geprobeerd. Je ziet het verschil niet tussen zijn handschrift en een kindertekening, er is geen touw aan vast te knopen.

Hij heeft niets door. Hij ziet letterlijk niets of alleen dat wat hem uitkomt. Hij is al ziende blind en ik schaam me dood, maar hij is niet van plan zich er iets van aan te trekken. Ik vrees dat er voor mij daarom niets anders op zit, ik moet zijn voorbeeld volgen: doen zoals hij en overal lak aan hebben.

Het is wel even wennen en ik moet nog veel oefenen. Maar ik heb geen keus, aan iedereen uitleggen dat ik niet degene ben die ik lijk te zijn is te ingewikkeld. En het werkt niet, ze kijken me aan alsof ik niet goed snik ben, alsof hij en ik een en dezelfde zijn.

Ik zal dus met deze vreemde moeten leven, ik kan niet anders.

Viewmaster 9

Felipe heeft een baan gekregen in de Verenigde Staten. Ik kan hier betere medische begeleiding krijgen dan in Mexico, maar verder is er voor mij niet veel te doen. ‘Geniet vooral,’ had mijn Amerikaanse dokter gezegd. Alleen: Felipe werkt van ’s ochtends zeven tot ’s avonds laat, en moederziel alleen genieten van een boom in een verder van mensen verstoken tuin lukt me niet. Ik krab de bast van een beuk, er blijft een kaal, bleek stuk over waar ik van schrik. Ik ren naar de garage, pak de wonderlijm die Felipe gebruikt om meubels op te knappen en plak de schors weer op de boom. Van een afstandje is niet te zien dat hij er ooit af is geweest.

De voordeur

‘Iemand heeft geprobeerd in te breken,’ zei Felipe toen ik gisteravond thuiskwam. ‘Kijk, hier zitten splinters en er ligt gruis.’ Hij keek bezorgd en ging verder met het schaven aan de deur.

‘Goh,’ zei ik. En toen biechtte ik op dat de deur kapot was doordat ik hem die middag woedend had dichtgesmeten.

Felipe wilde weten waarom ik dan zo boos was geweest, maar dat wist ik niet. Er was geen directe aanleiding. Ik ging naar mijn fotocursus en kon mijn schrift niet vinden en mijn balpen, ik was laat en Ollie keek me vragend aan.

Felipe was opgelucht, er was gelukkig geen dief geweest. Maar ik was van mijn eigen dichtknallende deur geschrokken; wanneer een vreemde je huis probeert binnen te dringen is dat niet prettig, maar wanneer je zelf met deuren gaat smijten is dat net zo verontrustend.

Vannacht heb ik om die deur niet geslapen. En ik heb niet geslapen om wat Felipe zei. ‘Ze hebben een fout gemaakt in het ziekenhuis, ik heb de ene Han ingeleverd en kreeg er een andere voor terug. Het is als twee baby’s die per ongeluk zijn verwisseld. Die verkeerde baby kan je terugbrengen, maar dit is moeilijker op te lossen.’

Hij heeft gelijk, Felipe kreeg de verkeerde vriend terug uit het ziekenhuis en kan hem niet ruilen. Ik ben niet meer lief, ik ben niet meer aardig, ik ben vooral boos, altijd maar boos. Op de ober van het restaurant ben ik boos omdat hij treuzelt met de rekening, op de voordeur ben ik boos omdat ik mijn schrift en mijn pen niet kan vinden, op Ollie ben ik boos omdat hij te lang bij een boom snuffelt, op Felipe ben ik boos omdat ik misselijk word van het eten en mijn computerles niet begrijp.

De ober moeten ze ontslaan, de anderen kunnen er echt niets aan doen.

En ik, kan ik er wat aan doen? Kan ik mezelf niet een heel klein beetje inhouden? Maar ik vind al dat ik mezelf vreselijk inhoud. Ik heb de voordeur, de ober, Ollie en Felipe niet in elkaar getimmerd, dat vind ik al een staaltje van zelfdiscipline.

Ik vind het vreselijk dat Felipe verdriet heeft, verdriet om mij. Het is niet mijn bedoeling. Maar ik kan er niets aan doen. Het gevoel van onmacht dat me regelmatig overweldigt is zo sterk dat ik het niet kan onderdrukken. Het is als een erectie, alleen dan vervelend.

Ik bedacht vannacht in bed dat ik maar beter opgenomen kan worden. Of erger. Maar ik weet dat opnemen, of erger, veel ingrijpender is dan mijn woede-uitbarstingen, het is minder makkelijk op te veegen dan het gruis bij de voordeur. Ik weet dat ik het zelf moet oplossen, maar ik heb geen flauw idee hoe dat zou moeten.

Ik heb maar één idee, een voornemen. Eigenlijk was het een suggestie van Ollie. Vandaag ga ik hem een half uur uitlaten en dan probeer ik niet boos te worden; ik wil dat halve uur van hem genieten, zoals vroeger. Dat ga ik oefenen vandaag, net zolang tot het lukt. Al het andere is onbelangrijk. Mijn fotocursus zeg ik af, daar heb ik nu geen tijd meer voor, ik moet eerst Ollie uitlaten en leren genieten.

Eerst dat, en dan komt Felipe aan de beurt.

Ochtendwandeling

Mijn leven is een tot de rand gevuld bord, en de enige manier om niet al te veel te knoeien is dat leven op te delen in hapklare brokjes. In de hoop dat het niet meer in mijn keel blijft steken, versnipper ik het in heel kleine stukjes. Steeds denk ik dat ik ze makkelijk kan doorslikken, maar dan moet ik toch weer vreselijk hoesten en proest ik het uit: de stukjes zijn nog steeds niet klein genoeg. Dat piepklein nog te groot is voor mij en dat maakt me woest.

Ik ondervind steun van Ollie, hij kwam gisteren met het idee dat we zouden gaan wandelen zonder te ruziën. Ik vond dat nogal veel gevraagd – het zou betekenen dat ik minstens twintig minuten niet boos mocht worden. Toch hebben we het geprobeerd. De eerste drie minuten verliepen fantastisch. Ik genoot van de vroege ochtend; ik zag een gouden blad in een plas water en verheugde me op de chocoladekrullen die ik bij bakker Escriba zou gaan kopen.

Onderweg kwamen we twee meisjes tegen. ‘Die ziet er goed uit,’ zei het ene meisje tegen het andere.

‘Wie bedoel je, de hond of zijn baasje?’

‘Allebei natuurlijk,’ zeiden ze, en ze begonnen te lachen.

Ik straalde. Het doet er niet toe of het waar is, het is aardig bedoeld, daar gaat het om.

Ollie rook iets interessants bij een boom en begon te trekken. Ik gaf een ruk aan de riem en Ollie draaide zich om.

‘Ik dacht dat we hadden afgesproken dat we geen ruzie zouden maken. Het zou gezellig worden en we zouden genieten van alles wat we onderweg tegenkwamen, gouden bladen in plassen, Colombiaanse hoeren op zoek naar een laatste klantje en zo.’

‘Twee klantjes zal je bedoelen.’

Ik gaf opnieuw een ruk aan de lijn.

Op de terugweg deed Ollie bij iedere boom een plas, rook hij aan iedere plastic zak en snuffelde hij bij iedere lantarenpaal. Bij de twaalfde lantarenpaal kon ik me niet langer inhouden en gaf ik een enorme ruk aan de lijn. Ollie vloog door de lucht. Hij zei niets, hij keek me alleen maar aan en dat was meer dan voldoende; beschaamd wendde ik mijn hoofd af.

Straks proberen we het opnieuw, twintig minuten wandelen zonder boos te worden. Kijken of het me dit keer wel lukt.

Veertig euro

Felipe vindt twee briefjes van twintig euro in de broek die ik hem die ochtend heb gegeven omdat hij me drie maten te groot is geworden.

‘Veertig euro, wat geweldig! Ik weet nog precies waar dat van is,’ zegt hij, terwijl hij de biljetten zorgvuldig opvouwt. En hij begint te vertellen dat die veertig euro het eerste geld was dat ik had gepind toen ik net weer een beetje kon lopen. Ik ging voor het eerst alleen de straat op, wankelend, tollend en duizelig. Eigenlijk wilde hij me niet laten gaan, maar hij had besloten dat het beter voor me was als ik zou oefenen om weer onafhankelijk te worden. Hij had mijn pincode in grote cijfers opgeschreven en zijn hart vastgehouden. Zou ik terugkomen?

Ik kwam terug, na een vrij lange tijd, want ik had de hoek van de straat niet kunnen vinden. Het geld was ik onderweg kwijtgeraakt, zoals ik in die tijd het meeste kwijtraakte – geld, sleutels, mijn pincode, mijn herinneringen, de weg.

Ik moet huilen om dit verhaal. Ik huil gemakkelijk tegenwoordig. De mevrouwen van de Afasievereniging hebben me uitgelegd dat dat veel voorkomt bij mensen die iets hebben meegemaakt met hun hersenen. We janken om het minste of geringste. Als we blij zijn janken we, als we verdrietig zijn janken we en als we boos zijn janken we. We zijn vaak boos, ook dat hoort erbij en komt door de onmacht die we voelen, legden de mevrouwen van de Afasievereniging me uit.

Nu ben ik verdrietig, blij en boos tegelijk, dus ik jank driedubbel. Wat ik het allerergste vind is de bezorgdheid van anderen, de bezorgdheid van Felipe, de bezorgdheid van mijn familie, van mijn vrienden. Zij waren bezorgd en ik was er niet bij om ze gerust te stellen.

En dat is dan weer reden om een potje te janken.

Little Children

Altijd wil ik dat Felipe bij me is. Alleen samen met hem voel ik me veilig, ik hang aan hem zoals een kleuter zich aan zijn moeder vastklampt. Wanneer hij naar de keuken gaat om wat soep en een appel voor me te pakken loop ik achter hem aan. Wanneer hij Ollie uitlaat sta ik op het balkon te wachten tot hij terugkomt, wanneer hij boodschappen doet loop ik mee en ga samen met Ollie op een bankje zitten wachten tot hij de winkel uitkomt. Ik vind het vreselijk dat hij sinds kort – voor het eerst sinds ik zo ziek werd – weer naar zijn werkplaats gaat om antieke meubels te restaureren.

Tegelijkertijd wil ik dat wat een jaar geleden is gebeurd en waar hij zo mee verbonden is achter me laten. Ik moet zo snel mogelijk weg van toen – zoals je ook wegvlucht van de plek waar je een vreselijk verkeersongeluk hebt zien gebeuren, uit angst dat de vermorzelde auto's alsnog over je heen zullen rijden. Ik moet de wereld betreden waarin ik niet aan Felipe hang, waarin ik op eigen benen kan staan. Daarom besloot ik een maand geleden een bijzonder kunstwerk te kopen.

Felipe vroeg me of ik er echt al aan toe was om me weer op dat terrein te begeven, er zijn zo veel mensen zonder scrupules, zou het niet verstandiger zijn nog even te wachten? Maar wachten, dat nooit – dus ik deed prompt mijn keurige obligaties van de hand en kocht het duurste werk dat ik ooit heb aangeschaft. Toen ik in de galerie de koop bezegelde met een handdruk ging er een warme golf door me heen. Voor het eerst in twaalf maanden had ik niet meer het gevoel dat ik wankelde. Ik voelde me sterk, het was alsof die handdruk me omhoog trok. Maar Felipe was boos, boos en vooral geschrokken.

Nu hangen de negen lichtboxen van Jeff Wall in een museum in Frankrijk. Ik was er vorige week; bezoekers bewonderden het werk, wezen naar de gezichten van de kinderen en de kleurrijke hemel die de achtergrond vormt. Maar toen ik zelf naar *Little Children* keek, zag ik

vooral het angstige gezicht van Felipe, zijn wanhopige ogen. Ik pakte zijn hand vast en heel even, een moment maar, voelde ik dezelfde kracht als een maand geleden. Toen liepen we door – we moesten verder.

Pret versus voorpret

Gisterochtend besloot ik dat we naar Bali moeten. Onmiddellijk. Meteen. Ik stond op dat moment op de loopband, en het liefst was ik regelrecht van de sportschool naar het vliegveld gegaan, met mijn natte sportbroek en T-shirt onder de arm.

Ik was woedend toen de jufvrouw van het reisbureau zei dat ze even tijd nodig had om een en ander te regelen, en boekte daarop bij het bureau dat wel *du moment* gehoor kon geven aan mijn impulsen. Binnen drie dagen zouden we naar Bali gaan, alles was geregeld.

Weer wat later sloeg de twijfel toe. Was dit wel verstandig? En is het verstandig om verstandig te zijn? Er is natuurlijk iets te zeggen voor het toegeven aan impulsen en het onmiddellijke genoegen dat je daarvan krijgt. Aan de andere kant is het grote voordeel van verstandig zijn dat je meer tijd hebt om van de voorpret te genieten. En de voorpret is ook een vorm van onmiddellijk genoegen, je kunt de voorpret meteen ter plaatse verorberen.

Felipe was niet blij. Hij had juist die week een opdracht gekregen om een kast te restaureren, het kwam hem helemaal niet uit om opnieuw weg te gaan. Uiteindelijk besloot ik dus onze reis wat uit te stellen, zodat Felipe zijn kast kon afmaken en ik zowel de voorpret als de pret zelf zou hebben. Vandaag houd ik me daarom bezig met het veranderen van alles wat ik gisteren heb georganiseerd.

Het is een beetje lastig allemaal, het niet-denken brengt extra werk met zich mee. Ik zie het maar als de nasleep van mijn ziekte. Twee weken geleden was ik nog iedere avond misselijk. En iedere ochtend. Dat is nu voorbij, nu moet ik de troep opvegen die mijn impulsen veroorzaken. Het stinkt minder.

Ik hoop dat anderen niet al te veel last hebben van de geur

van mijn impulsen. Mocht dat wel zo zijn, dan bied ik alvast mijn verontschuldiging aan. Over een tijdje is ook deze bijwerking voorbij. Dan ben ik weer gewoon, verstandig, rustig, dan denk ik eerst na voor ik ga handelen.

Of was ik nooit zo? Kijk, dat weet ik nou niet meer. En laten we maar hopen dat dát niet meer weten voorlopig zo blijft.

Begravenis op Bali

We gaan naar Bali om alle naweën van mijn ziekte te begraven en zo de herstelperiode af te sluiten. Ik wil beter zijn, en wanneer ik in een ver land de laatste symptomen en herinneringen onder het zand stop, kunnen ze me nooit meer terugvinden.

We zijn al eerder op Bali geweest, dertien jaar geleden. Of was het twee jaar? Ik heb nog ergens een foto waarop Felipe zijn arm om me heen slaat en naar iets wijst waar we allebei hard om moeten lachen. Of is het geen foto, is het een beeld dat per ongeluk is blijven hangen, een herinnering?

Ik raakte tijdens die vorige reis onder de indruk van de begrafenissen – het zijn geen trieste aangelegenheden daar, ik zag geen rouwkleding en uitgestreken gezichten onder de Indonesische zon, begrafenissen op Bali zijn kleurrijke optochten met veel muziek, het zijn levendige stoeten van kwebbelende mensen die offergaven dragen voor de goden en lekkere hapjes meenemen voor de andere gasten. Een Balinese begravenis is gezellig; zo'n begravenis wil ik voor mijn nachtmerrie.

Op Bali leven de geesten van de overledenen voort. Ze komen regelmatig terug op aarde en worden dan met eerbied behandeld, want ze hebben nog invloed. De doden hebben nog van alles en nog wat in de melk te brokkelen op Bali. Ik weet niet of ik het gedeelte van de in de melk brokkelende doden nou zo graag wil overnemen, maar de geest van mijn nachtmerrie zal ook mij nog af en toe bezoeken, ik wil hem dan met de juiste egards behandelen. Hij heeft recht op een zeker respect, het is toch maar gebeurd, het was echt. Maar hij moet wel een plaats krijgen waar hij kan rusten en niet al te veel kwaad kan uithalen.

Hoe de geest van mijn nachtmerrie precies begraven moet worden, weet ik niet zo goed, daarom ga ik nou juist naar Bali. Ik moet rondkijken op

het hele eiland, maar vooral bij begrafenissen. De gebruiken en rituelen moet ik goed in me opnemen om er daarna thuis iets mee te doen.

Maar je weet het nooit, misschien is het veiliger mijn nachtmerrie meteen op Bali te verbranden op een afgelegen plekje. De as begraaf ik op het strand en dan leg ik er een gebatikte doek over – of misschien bouw ik wel een rituele stellage, zoals ik het de mensen daar heb zien doen.

Hoe het precies was weet ik niet meer, daarom ga ik naar Bali. Ik ga leren hoe ik moet begraven.

Dom

Ik vond het het domste wat er bestond, mensen die niet wisten welke medicijnen ze innamen. Het is niet alleen dom maar ook gevaarlijk wanneer je zelf niet weet wat je slikt – stel dat er iets gebeurt. Lachen moesten Felipe en ik om mensen die alleen maar konden zeggen dat ze blauwe en gele pillen innamen. Ik schreef stukjes waarin ik de spot dreef met zulke oliedomme mensen.

Nu ben ik zelf een van die domme mensen geworden. Alleen mijn dokter weet wat ik neem, en Felipe. Die is momenteel verantwoordelijk voor het in leven houden van mijn leven.

Hier op Bali wil ik de tijd nemen om te leren welke vijf medicijnen ik gebruik. We hebben er twee weken voor uitgetrokken, dus het is haasten geblazen. Ik heb er speciaal een suite voor genomen in het Four Seasons Hotel, want je hebt de ruimte nodig om je zo veel in een keer te herinneren. Eerst dacht ik dat een penthouse met balkon en ingebouwd zwembad noodzakelijk was, maar dat schijnt jammer genoeg niet het geval te zijn.

Na drie dagen kan ik al één medicijn onthouden. Niet de hele tijd, maar zo nu en dan. Na nog een paar dagen weet ik er meer. Maar dan moet ik de namen wel heel snel zeggen, en in precies dezelfde volgorde. Als ik ze eenmaal alle vijf weet, wil Felipe dat ik iedere pil aanwijs en zeg hoe die heet. Maar dat hadden we niet afgesproken, dat vind ik vals spelen. Ik kan bij god geen pil herkennen, ik weet alleen de namen uit mijn hoofd. Zoals ik ook ooit het rijtje Hoogezand-Sappemeer-Stadskanaal uit mijn hoofd heb geleerd maar Hoogezand niet zou herkennen wanneer ik in het centrum gedropt zou worden.

Felipe is onverbiddelijk. Iedere dag oefenen we samen. Soms houdt hij mijn hand vast, zoals je een kind begeleidt als het een drukke straat

moet oversteken – een straat vol verdwaalde woorden.

Na tien dagen herken ik alle pillen en weet ik hoe ze heten. Echt uitrusten doe ik dus niet deze vakantie. En 's avonds, of wanneer ik even niet geoefend heb, ben ik de namen alweer vergeten. Dan vraag ik om de blauwe pillen en de witte en vertel ik Felipe vooral de gele en oranje niet te vergeten, want ze werken fantastisch – vooral voor mijn geheugen.

De juiste knop

We lunchen in de coffeeshop van het Four Seasons Hotel. Ik ga in de lounge zitten en pak mijn fototoestel. Dan schrik ik even en wend me tot Felipe, zoals ik tegenwoordig altijd doe wanneer ik schrik – en dat is heel vaak.

‘Felipe, ik weet niet meer hoe dit toestel werkt, wat moet ik doen?’
Ik zeg het niet, ik huil het.

Felipe kijkt naar het fototoestel. ‘Ik zou het ook niet weten, gebruik het maar gewoon, het komt vanzelf terug.’

Ja, bij hem misschien. Maar hij is zo veel technischer dan ik, en hij heeft ook geen hersenontsteking gehad. Ik smijt het toestel boos in de hoek.

We gaan toch op pad en zo nu en dan druk ik op de ene knop en dan weer op de andere. Af en toe draai ik aan iets. Die avond bekijken we het resultaat. Het zijn vreemde foto's – niet lelijk, maar vreemd. Er zit beweging in, snelheid. Vooral in de foto's van de duizend jaar oude standbeelden zit veel beweging.

Na een tijdje begrijp ik pas waarom. Ik tril. Ik tril altijd. Het is niet het trillen en beven van een aantal maanden geleden, het is niet meer de eindeloze aardbeving van toen, maar helemaal stil is het nooit. Altijd is er een kleine beving, het lijkt op het begin van Parkinson, of op iemand die zich flink ongemakkelijk voelt, alsof hij op visite is bij zichzelf.

Ik laat me niet kisten door dat stomme getril en grijp de camera flink vast. Dat leidt tot zulk hevig schudden dat toestel, tas en ikzelf omvallen. ‘Oh nee, *go with the flow*,’ denk ik en ik probeer me te ontspannen. Dat heeft hetzelfde effect, ik val om. Wanneer ik weer overeind gekrabbeld ben en het fototoestel nog een paar keer in verschillende hoeken van de kamer is beland, begin ik opnieuw. Ik

doe het maar en zie wel wat ervan komt. Ik heb geen keus.

Het voordeel van een digitale camera is dat wat niet is gelukt meteen uitgewist kan worden. Het duurt even voor ik erachter kom welke knop ik daarvoor moet indrukken, en daarna is het de knop die ik het meest gebruik. Maar na een aantal dagen kom ik tot de conclusie dat beelden minder gecompliceerd zijn dan woorden, je raakt ze niet zo makkelijk kwijt en ze zijn soms duidelijker.

Ik ben alleen nog steeds op zoek naar de knop waarmee je zonder te bibberen voorgoed vastlegt wat je ziet.

Rookwolken

Ik wilde naar Bali om mijn nachtmerrie te begraven. Wat ik me niet realiseerde is dat de begrafenis al was begonnen. Al in het toestel van Singapore Airlines komen er rookwolken uit mijn neusgaten. De stewardess begint te rennen met flesjes mineraalwater. ‘Nee, niet met prik, en zeker niet koud,’ bruis ik. Maar hoeveel flesjes Evian op kamertemperatuur ze ook over me heen giet, de wolken blijven uit mijn neusgaten stomen.

Op Bali rijden we van het vliegveld direct naar een begrafenisceremonie. Dat is niet makkelijk, want we komen ’s avonds laat aan en de ceremonies zijn om twaalf uur ’s middags, dan staan de sterren goed. Rond het middaguur zijn de sterren onzichtbaar, maar ze staan dan goed.

Ik zie smeulende offergaven, verkoolde ossen van papier maché, en ik kijk naar familieleden die in de as porren op zoek naar botten en verloren geesten – maar mijn nachtmerrie zie ik nergens.

Ik besluit het anders aan te pakken en stel voor naar het riviertje te gaan waar we dertien jaar geleden badende Balinezen hebben gezien. Ze kwamen toen langslowen met een handdoekje over hun schouder en een stukje zeep in hun handen.

Op die plek bij het riviertje blijkt nu een Dunkin Donuts te staan, naast een Kentucky Fried Chicken en omringd door drie supermarkten met authentieke Balinese kunst en drieëntwintig winkels waar ze met de nieuwste machines gefabriceerde houten beeldjes verkopen. Bijna alle winkels zijn gesloten, want er zijn geen toeristen op Bali, die blijven weg uit angst voor bommen en rook die uit de neusgaten van bepaalde toeristen komt.

‘Hier kan ik mijn nachtmerrie niet begraven!’ schreeuw ik tegen

Felipe, en ik begin te stampvoeten. Dat schijnt deel uit te maken van de ceremonie, want voor ik het weet staat er een heel dorp om me heen dat me voor een kleine vergoeding wel wil helpen met mijn begrafenis. Ik kan ook trouwen als ik dat liever heb, maar dat is duurder. Daar is namelijk meer vraag naar, zelfs nu er geen toeristen zijn.

Ik stampvoet. Niet alleen omdat ik mijn nachtmerrie niet kwijtkan, maar vooral omdat ik me ineens herinner hoe het hier dertien jaar geleden was. Ik, die denkt dat hij zich niets meer herinnert, weet ineens wat voor zeep de Balinezen toen gebruikten, het waren stukjes roze en lichtgroene Lux. Ik zie de bloemen weer die de Balinese jongens achter hun oor droegen, rechts als ze getrouwd waren, links bij wie nog vrij was. Ik kan me opeens de glimlach weer herinneren van een oud vrouwtje voordat ze haar sarong afdeed en het water in gleeed.

Ik ben woedend, want het verleden verpest het nu. Dat is toch een kwaal van de niet-afatici, daar heb ik toch al een jaar geen last meer van?

Ik ben kwaad, want de geest van mijn nachtmerrie is verdwenen, net als ik hem een heuse Balinese begrafenis wil geven.

Ben ik dan weer wie ik was? Er komt wel rook uit mijn neusgaten, dat is nieuw. Aan die rook houd ik me acht dagen vast. Acht dagen bries ik omdat het niet meer is wat het was. Acht dagen ga ik als een echte niet-afaticus tekeer over dat wat ik niet kan begraven omdat de as al voor een deel vervlogen is.

Dan nemen we het vliegtuig naar Kuala Lumpur. Daar wil ik nu mijn nachtmerrie van de bovenste verdieping van de hoogste toren van de wereld smijten.

Viewmaster 10

Ik loop achter de baar van mijn broer Victor. Hij is op 31-jarige leeftijd overleden aan het virus waar ik nog steeds met succes tegen vecht. Ik kan het zelfs nu niet laten en stel me voor dat ik tegelijkertijd hier ben en daar op die baar lig. Ik voel het deksel op me wegen, ik ruik de verstikkende lucht en dein zachtjes mee op het ritme van de grafdragers met hun hoge zwarte hoeden. In paniek draai ik me om en klamp me vast aan Felipe. Hij aait zachtjes mijn hoofd en langzaam dringt het tot me door: op één plek zijn is al zo moeilijk, laat staan op twee plekken tegelijk.

L'Amour l'après-midi

Vandaag hebben Felipe en ik voor het eerst in meer dan een jaar weer de liefde bedreven. Hij had het al een paar keer eerder geprobeerd, maar niet alleen was ik ook dit verleerd, ik wilde het niet leren – deze intimiteit paste bij de persoon die ik was voordat ik ziek werd, niet bij de vreemde die ik ben geworden.

Maar vanmiddag, tijdens de siësta, toen ik dacht dat hij allang sliep en ook ik mijn ogen gesloten hield, draaide Felipe zich naar me toe en sloeg zijn armen om me heen. Dit keer niet om me te dragen of te troosten, maar om me tegen zich aan te drukken. Ik voelde zijn lichaam tegen het mijne en plotseling kon ik de brailletekens op zijn huid ontcijferen, het was als een van die verloren woorden waarvan ik de betekenis op een onverwacht moment terugvond. Ik maakte me iets wat me ontvreemd was weer eigen en trilde – ditmaal niet uit onmacht maar van de vreugde om het weerzien. Eenmaal begonnen, met zijn mond op de mijne en zijn handen op de juiste plekken, kwam het vanzelf terug. Het was makkelijker dan opnieuw leren lopen, maar misschien kwam dat doordat ik lag en dus niet bang hoefde te zijn dat ik zou vallen.

Toen we na afloop hijgend naast elkaar lagen, draaide ik Felipes gezicht naar me toe en keek hem recht in zijn ogen. Eindelijk, na meer dan een jaar, was ik thuisgekomen.

Maagd

‘Wat is dit taartje heerlijk,’ denk ik bij de Sachertaart die ik iedere middag eet bij banketbakker Escriba om de hoek. ‘Nog nooit heb ik zo’n lekker taartje gegeten, vooral die chocoladekrul vind ik heerlijk!’ roep ik dan met volle mond tegen Christian Escriba. Die weet dat allang, maar vindt het toch fijn om te horen, iedere dag weer, om tien over half vijf.

Omdat mijn geheugen niet meer is wat het was, lijkt het alsof ik alles voor het eerst meemaak. Een bord sla, hoe zou dat smaken? Seks, hoe zou dat zijn? Ik blijk het allebei heerlijk vinden, verassend heerlijk, vooral als het goed aangemaakt is. Verse slabladeren, met een beetje olie en azijn, wat zout en peper en een paar pijnboompitten – dat is het lekkerste wat er is. Voor seks geldt hetzelfde, ook dat is een kwestie van eerlijke ingrediënten. Niet te veel en niet te ingewikkeld, zodat de echte smaak tot zijn recht komt.

Wie krijgt er in zijn leven nog de kans om tot twee keer toe iets voor het eerst te ervaren? Dat overkomt mij iedere dag. Wanneer ik begin aan de wandeling met Ollie die ik al vijf jaar iedere ochtend maak, vraag ik me af: hoe zou het worden vandaag? En iedere ochtend opnieuw ben ik verbaasd over het feit dat hij aan de riem trekt. Iedere ochtend opnieuw geniet ik van de bomen aan de Gran Via en iedere ochtend opnieuw snuif ik de lucht diep op.

Iedere dag opnieuw smul ik van mijn chocoladetaartje alsof ik nog nooit zoiets heerlijks in mijn leven heb geproefd, iedere dag opnieuw geniet ik van de kleuren van Paul Smith en Bernard Frize. Nog nooit heb ik in een vliegtuig gezeten, en ik houd me stevig vast aan de stoelleuning wanneer we de lucht in zwiepen. ‘Ik ben maagd!’ roep ik met de

chocolade nog op mijn lippen terwijl we de wolken doorklieven. Mijn leven lang blijf ik maagd, voorgoed ben ik maagd, iedere dag opnieuw.

Echt onecht

Ik kijk naar de foto van Edwin Zwakman die ik deze week heb gekocht. Er staat een ontbijttafel op van een flat in een nieuwbouwwijk. De tafel is gedekt met een wit-blauw geruit kleed, een mes ligt schuin op een van de drie borden, een verkreukt servetje geeft de indruk dat de bewoners snel zijn opgestaan om op tijd de bus te halen. Een van hen heeft in de haast zijn in plastic verpakte brood vergeten.

De ochtendzon werpt een zacht licht op de beschuitrol, de hagelslag en de sinaasappelsap; de abrikozenjam in het glazen potje is bijna doorzichtig. Op de vensterbank staan planten en een cactus in de vorm van een konijn, een stenen duif en een kat, ook van steen, en een glazen asbak. Je kunt de weerspiegeling van de huiskamer zien in het raam en als je goed kijkt ontwaar je heel vaag de omtrek van de fotograaf.

Het warme licht, de oranje deuren met de kajuitraampjes in de huizen tegenover de flat, de vitrage, de hagelslag, dat alles maakt de foto zo door en door Hollands.

Maar de ontbijttafel is geen echte ontbijttafel, de flat geen echte flat, alles is geësceneerd. De huiskamer en de doorzonwoningen aan de overkant zijn een maquette, het licht komt van een lamp, alles wat groot lijkt, is in werkelijkheid klein. De foto van Zwakman is niet wat hij lijkt, het echte is onecht.

Zwakman verwacht. Dat deed ik ook toen ik in het ziekenhuis lag, nu zestien maanden geleden. Iedere dag kwam er een psychiater aan mijn bed om me te vragen welk jaargetijde het was. Het sneeuwde buiten en er stond een kerststukje op mijn nachtkastje, maar ik had geen idee welke maand het was. Ik vertelde de psychiater dat ik op zulke domme vragen geen antwoord gaf en zag de vertwijfeling in zijn ogen. Hij vroeg zich af of ik het echt niet wist of dat ik gewoon verdomde het te zeggen. Ik vond het een hele prestatie dat ik de werkelijkheid wist te

verdoezelen door de indruk te wekken dat ik haar onthulde.

Dat is precies wat me aantrekt in beeldende kunst: strakke onduidelijkheid, verwarring. Je weet niet wat je ziet, of je denkt dat je het weet, maar het is anders. De psychiater dacht dat ik in het ziekenhuis lag omdat er iets mis was met mijn hersenen. Hij realiseerde zich niet dat hij een *performance* meemaakte, hij wist niet dat ik Zwakman imiteerde. Zelf wist ik dat trouwens ook niet.

Mijn kunstwerk kostte aanzienlijk meer dan dat van Zwakman. Of de waarde met het verstrijken van de tijd zal toenemen weet ik niet. Bij Zwakman heb ik daar niet de minste twijfel over.

Met zonder bril

Als je nu alles vergeten bent, hè, zeggen de mensen, als je echt niets meer weet van vroeger, hoe komt het dan dat je al die kunstwerken herkent, van verre, met je bril af? Leg ons dat eens even uit, zeggen de mensen.

Ik weet het niet. Ik weet niets, ik kan alleen maar gissen. Ik weet dat sommige mensen geen woord meer kunnen spreken maar nog wel de tekst en melodie van alle liedjes kennen. Die mensen kunnen niet meer praten of schrijven, maar ze kunnen zingen als de beste. Dat deel van hun hersenen is niet aangetast.

Misschien is bij mij wel hetzelfde gebeurd. Misschien zijn alle delen van mijn hersenen aangetast, behalve het hedendaagse kunstdeel – dat is onbeschadigd gebleven. Maar het is niet hetzelfde als toen. Ik vind nog steeds dezelfde dingen mooi als vroeger, alleen vind ik ze nu nog veel mooier. Ik houd nog steeds van dezelfde kunstenaars, alleen vind ik ze nu stukken beter. Dat ik ooit iets van Roni Horn en Bill Viola heb gekocht vind ik geniaal van mezelf.

Dat is zo'n beetje het enige wat ik nog kan waarderen aan degene die ik ooit was. Ik zou niet meer weten hoe het was, hoe ik was. Ik kan de stukken lezen die ik toen heb geschreven, maar het lezen kost me moeite, veel begrijp ik niet. Mijn eigen stukjes zijn op het moment te ingewikkeld voor me. Met kunst ligt dat anders. Ik kijk ernaar en denk: dit is prachtig. Het raakt mijn ziel zoals de blik van onze hond Ollie dat ook doet.

Er zijn nog andere dingen in mijn hersenen niet aangetast; ik houd ook nog steeds van dezelfde mensen. Alleen houd ik nu stukken meer van ze. Er is veel weg, maar dat wat overbleef is in heftigheid toegenomen. Het is de andere kant van mijn woedeaanvallen. Nooit had ik gedacht

dat ik ooit zo boos kon worden om niets. Nooit had ik gedacht dat ik ooit zo veel van mensen kon houden – dat ik tranen in mijn ogen krijg als ik op het balkon sta en Felipe in de verte zie komen aanlopen.

Wat er nog over is lijkt dus als twee druppels water op hedendaagse kunst: er wordt veel weggelaten, maar dat wat er is is bijzonder aanwezig. Misschien is dat de reden waarom ik kunstwerken herken, van verre, met mijn bril af.

Geheugen

‘We gaan een nieuw spelletje spelen,’ zei de logopediste van de Afasievereniging gisteren. Omdat afatici soms wat vergeten denkt ze dat we kinderen zijn geworden die alleen maar lekker te maken zijn met spelletjes. Zij wil dat het hele leven een spelletje is. Terwijl wij er nou net zijn achtergekomen dat het leven geen spelletje is, of een spelletje waar wij niet aan mee kunnen doen.

Ze had in ieder geval vijf geheugenspelletjes voor me, een voor ieder soort geheugen. Ik weet niet meer welke spelletjes het waren, dus ik weet ook niet wat de vijf soorten geheugen zijn. Ik weet alleen dat de meeste van die geheugens bij mij niet optimaal werken.

Het spelletje waar we mee begonnen en waar we in zijn blijven steken, voor zover ik me dat kan herinneren, was er een waarbij de logopediste vijftien woorden voorlas die ik daarna moest herhalen. Neus, tuin, vader, kleur en nog elf andere. Toen ze de lijst had voorgelezen, kon ik me één woord herinneren: vader. De logopediste las de lijst nog eens voor. Vader, kleur, neus. Na een derde keer wist ik koffie, geranium en radio, hoewel dat laatste woord niet op de lijst voorkwam. Bij de vierde en vijfde keer wist ik zeven woorden, maar bij de zeven die ik me bij de vijfde keer herinnerde zat geen van de woorden die ik bij de vierde poging had genoemd. Ik weet alle woorden dus wel, maar niet allemaal tegelijk. Dat blijkt niet te tellen.

Ik ben het absoluut niet eens met de spelregels, met alle spelregels ben ik het niet eens, dat er überhaupt spelregels bestaan, daar ben ik tegen. Dat ik vijftien stomme woorden niet achter elkaar kan opzeggen zit me flink dwars. Dat je er eentje vergeet, of twee, is normaal – maar meer dan de helft, daar word ik flink kwaad om. Tegen de logopediste zei ik dat het kwam doordat de woorden niets met elkaar te maken hadden. ‘Wat heeft neus nou met tuin te maken?’ riep ik boos. ‘Er zit

geen verhaal in, je kunt geen ezelsbruggetjes bedenken om je aan vast te houden, en als ik me tegenwoordig niet ergens aan vasthoud ga ik languit.

Ze antwoordde dat het daar om ging, dat er geen lijn in zat en dat ik het toch moest onthouden.

Waarom moet ik iets onthouden waar geen lijn in zit? Dat vergeet ik liever.

Ze doen hun best, die niet-afatici, maar echt begrijpen kunnen ze je niet. Hier bij de Afasievereniging zijn ze nog redelijk geduldig, maar in het echte leven is dat anders. In het echte leven hebben mensen niet zo veel tijd en vinden ze ons soms dom en vaak lastig. Ik vind mezelf ook nogal lastig – er is alleen zolang geen andere Han voorhanden, dus ik moet het met mezelf doen.

Maar ik ga wraak nemen. Diezelfde oerstomme lijst van vijftien woorden laat ik de logopediste bij de volgende les weer tevoorschijn halen. Ik ga dan een lang verhaal maken waar al die vijftien woorden in voorkomen. En dat verhaal moet zij dan navertellen. Ze moet alle vijftien woorden gebruiken en ik blijf net zolang met haar oefenen tot ze ze alle vijftien weet. En oh wee als ze één woord vergeet.

Nooduitgang

Sinds de boze winter van 2001/2002 bestaat mijn verleden niet meer, en ik ben nog niet toe aan de toekomst. Het heeft zo zijn voordelen in het nu te leven. Veel Oosterse filosofen en gerenommeerde psychiaters raden het aan. Alleen kost het westerlingen moeite, meestal wordt het nu fijngedrukt tussen het verleden en de toekomst, voor het nu is weinig ruimte over.

Ik vind het wel een luxe me zo helemaal in het nu te wentelen. Het vervelende komt wanneer het verleden je plots overvalt. Dat gebeurde afgelopen week. Ik had een afspraak met mijn dokter in het AMC, we zouden mijn financiële steun aan een programma voor aidsonderzoek bespreken. Het was niets medisch; ik had dus niets te vrezen, ik had de link tussen mijn lichaam en het AMC niet eens gelegd, voor mij bestond er die dag alleen maar een link tussen mijn portemonnee het AMC.

Maar mijn lichaam had zo zijn heel eigen manier om op de situatie te reageren. Ik merkte het pas toen het te laat was, toen ik het ziekenhuis binnenstapte. Ineens vond mijn lichaam het niet meer leuk en wilde weg.

‘Onzin, we hebben hier iets te regelen,’ sprak ik streng.

‘Nee,’ sputterde mijn lichaam tegen, ‘ik ga alleen als we in de buurt van de nooduitgang blijven, zodat ik kan ontsnappen wanneer ze me willen houden.’

‘Ze willen je helemaal niet houden, daar ben je hier niet voor gekomen.’

Maar het hielp niets. Eerst deed mijn lichaam alsof het nooit eerder in het AMC was geweest. Het wist ineens de weg niet meer en vroeg aan de dame van de receptie hoe het bij het kantoor van dokter Lange moest komen – het kantoor waar het al vijftig keer is geweest.

We verdwaalden twaalf keer. Ik vroeg bij iedere hoek de weg, maar luisterde niet naar de uitleg. Ik werd erg boos op mezelf. Hoe kon ik

zo stom zijn juist in het ziekenhuis af te spreken? Dan lok je het toch zelf uit!

Ik sloop langs de nooduitgangen, bleef dicht bij de deuren en sprak mezelf flink toe: je komt hier niet voor jezelf, je komt hier voor je centen. Maar ik wist mezelf niet te overtuigen. Ik dook weg wanneer ik iemand in een witte jas zag, en mijn hart begon sneller te kloppen bij het zien van iedere stethoscoop.

Godzijdank droeg mijn dokter geen witte jas, hij had zich als normaal mens verkleed. Dat gaf me het vertrouwen dat ook mijn vermomming als gezonde bezoeker werkte en iedereen erin zou trappen.

Toen herinnerde ik me hoe ik jaren geleden steeds opnieuw met onze hond bij de dierenarts was langsgedaan, voor de gezelligheid, zodat hij op den duur helemaal vergeten was dat hij daar helemaal niet heen wilde. Zo verloor hij zijn angst. Ik moet nu dus zo vaak voor de gezelligheid naar het AMC gaan dat de nare ervaringen bedolven worden onder de gezelligheid.

Dus morgen ga ik weer. En overmorgen weer en de dag daarna. Ik ga zo vaak dat ik niet meer weet dat ik eigenlijk niet naar het AMC wil. Ik ga het nare verleden begraven onder het prettige nu.

Viewmaster 11

Ik lig languit op de bank van ons terras in Barcelona en kijk uit over de zee. De telefoon gaat, het is mijn dokter uit Nederland. Hij heeft 'minder goed' nieuws: mijn t-vieren zijn opnieuw gezakt, het is tijd om weer van medicijnen te veranderen. Voor de nu beschikbare medicatie heeft mijn virus in de afgelopen tien jaar resistentie ontwikkeld, maar mijn dokter weet van een Amerikaanse trial met het allernieuwste medicijn. Hij heeft mijn gegevens al naar de Verenigde Staten gestuurd, maar ik moet persoonlijk in Washington bloed laten prikken, liefst zo snel mogelijk.

Ik ga niet meer op de luie bank liggen, maar blijf staan bij de balustrade van het terras en kijk uit over de zojuist nog zo eindeloos lijkende Middellandse Zee, waarin de horizon ongemerkt overging in de strakblauwe lucht. Nu ineens tekent de zwarte streep zich scherp af. Ik klem mijn handen zo hard om de spijlen dat mijn vingers pijn beginnen te doen. Dan ga ik naar binnen om mijn koffer te pakken.

Feestje

Gisteren was er weer een feestje van de Afasievereniging. Een paar keer per jaar organiseren ze, organiseren we, een bijeenkomst, een lunch of een soort cocktail. Deze keer was het een herfstcocktail met hapjes en drankjes.

Ik dronk als enige geen Catalaanse champagne, alle andere afatici hadden hun glazen constant gevuld. Je ziet geen verschil tussen een nuchtere en een dronken afaticus. Een afaticus wiebelt en waggelt, haalt woorden door elkaar, herhaalt wat hij al heeft gezegd, kijkt je enigszins verwaasd aan en zijgt dan neer op een stoel. En dat is wanneer hij geen druppel alcohol heeft gedronken. Na vijf glazen cava doet hij precies hetzelfde.

Ik kwam helemaal opgewekt thuis. Ik was opgewekt omdat de meeste aanwezigen er veel slechter aan toe zijn dan ik. Een groot deel kan na vijf jaar intensieve therapie drie woorden zeggen en twee vingers gebruiken. Een groot deel is dik tevreden met die enorme vooruitgang.

Ik was ook opgewekt omdat ik van afaticus tot afaticus kon praten. 'Hoe vind jij het nu om afaticus te zijn?

'Ik vind het...'. En toen ging de andere afaticus even zitten, omdat hij wist dat het nog wel vijf minuten zou duren totdat hij op het juiste woord kwam. Meestal komt hij helemaal niet op het juiste woord, maar dat is ook niet nodig. Ik weet namelijk precies wat hij bedoelt. Kut is het juiste woord, het is zwaar kut. Maar het is wel stukken beter dan het eerst was.

Ik was opgewekt omdat de andere afatici ook moeite hebben met lezen, en de meeste films ook niet begrijpen. Ik ben trouwens nog een toonbeeld van inzicht en balans vergeleken met een aantal van de afatici met wie ik gisteren probeerde te spreken. Ik wil nog wel eens hoogst verontwaardigd roepen dat ik na anderhalf jaar nog steeds zo

duizelig ben, maar er zijn afatici die zeven jaar na een herseninfarct met moeite drie stappen kunnen doen.

Ik ben opgewekt, want we zeggen allemaal hetzelfde: hoe is het mogelijk, het ene moment zijn we goed en het volgende is ons hele leven een puinhoop, alsof er een aardbeving heeft plaatsgevonden. Ons leven is in elkaar gestort en dat van de mensen om ons heen ook. We schudden onze hoofden, want we kunnen het nog steeds niet geloven – na al die maanden, na al die jaren, kunnen we nog steeds niet geloven dat dit ons werkelijk is overkomen.

Misschien dat we wat minder zullen duizelen wanneer we beginnen te geloven dat dit ons werkelijk is overkomen. Misschien dat we dan een klein stukje rechter zullen lopen. Dit is echt en we zullen er het beste van moeten maken.

Stukjes en beetjes

Ik heb een boek gekocht. Het is niet het eerste boek dat ik in de afgelopen negentien maanden heb aangeschaft – ik kocht al eens eerder een boek, maar dat was voor de leesles, dat was verplicht en telt dus niet. Nu heb ik zomaar een boek gekocht.

Dat ik zomaar een boek heb gekocht is bijzonder, maar hoe ik erachter kwam dat het boek bestond is nog bijzonderder. Ik las het in de krant, vanochtend. Ik heb niet het hele artikel gelezen, het was namelijk meer dan vier regels lang, maar ik las wel dat er net een boek uit was met interviews met schrijvers. *Confessionario* heet het, maar dat wist ik natuurlijk allang niet meer toen ik in de boekhandel kwam. Ik vroeg naar ‘dat boek over schrijvers met hier en daar een foto’ en de verkoper toverde het zowaar tevoorschijn. Hij is helderziend of heeft ervaring met afatici.

Of ik het boek zal lezen weet ik niet. Maar daar gaat het niet om. Wat dat betreft zou het niet zo verschillen van de honderden andere boeken die in de kast staan en die ik heb gekocht uit solidariteit met de schrijvers. Gebaren van goede bedoelingen zijn het, en net als de meeste goede bedoelingen hebben ze niet meer dan symbolische waarde.

Bij alles wat ik nu lees heb ik het idee dat ik het nog niet helemaal begrijp. Maar dat idee heb ik met alles. Ik doe, ik handel – maar ik kan het nog steeds niet echt vatten. Een zin begrijp ik, een beeld kan me aanspreken, maar het geheel, de lijn die anderen schijnen te zien, die zie ik niet. Stukjes en beetjes zie ik, en dat is mij meer dan genoeg. Wat heb je aan een lijn, wat koop je daarvoor? Geef mij maar een mooi woord, een pakkende zin, iets kort en bondigs wat ik kan vatten.

Ik kijk naar de woorden en zinnen alsof het foto's zijn uit een modeblad of een kunsttijdschrift. En zelfs op die foto's zie ik vooral de stukjes, een knoop hier, een sok daar, de lijn van een beeld, de kleur van de achtergrond. Ik weet niet waar het over gaat en wantrouw iedereen

die zegt dat hij het wel weet, want net als veel andere domme mensen heb ik weinig vertrouwen in dat wat ik niet begrijp.

Ik heb dus een boek gekocht en hoop dat er een paar mooie zinnen in staan, een mooi woord hier en daar. Dat lees ik dan twintig keer en daar geniet ik van. Ik geniet van een boek. Dat is nieuw. Geloof ik. Want ook hier geldt weer: echt herinneren doe ik het niet.

Krabben

Ik smijt het boek van Sándor Márai door de kamer. ‘Ik wil niet lezen!’

‘Maar je kunt lezen, waarom wil je het dan niet?’ roept de logopediste.

‘Hoe moet ik dat nou weten, jij hebt daarvoor gestudeerd.’

‘Dan gaan we het anders doen’. De logopediste haalt een dun boekje tevoorschijn, een gouden boekje met plaatjes van eendjes in een vijver. ‘Lees dit voor. Hard en duidelijk.’

Het is een boekje over hoe belangrijk het is dat anderen je bij je juiste naam noemen als je een eendje bent. De woorden staan hier niet in de weg, ik geniet van de tekeningen.

Ik vraag of de logopediste nog meer van die eendenboekjes heeft en ga razendsnel op de roman van Sándor Márai zitten.

Er zijn nog twaalf gouden boekjes, boeken over eendjes en hondjes en poesjes en beren en koetjes en kalfjes – en morgen ga ik ze allemaal lezen. Boeken voor kinderen tot vijf jaar kan ik aan, iets moeilijkers vat ik niet. Van Sándor Márai krijg ik kramp in mijn billen.

Waarom wil ik iets wat ik niet wil? Is ’t het gevoel dat ik iets mis? Is het omdat het lijkt alsof er buiten een feest aan de gang is, maar ik niets kan zien omdat de ruiten van mijn kamer zijn beslagen?

Ik wis de ruiten schoon met mijn mouw. Even denk ik wat te zien, maar het glas beslaat meteen weer en ik zie alleen bewegende vlekken en strepen.

Misschien is het als met mijn spieren, die moet ik ook oefenen om ze weer sterk te krijgen. Vroeger had ik gespierde bovenbenen, nu heb ik geen bovenbenen meer, ik zweef boven mijn knieën, ik hang in de lucht. Volgens de fysiotherapeut komen mijn bovenbenen terug als ik veel oefen. Ze komen terug, want ze zijn er nog wel.

Het doet me denken aan die loterijen waarbij je een laagje van een papiertje moet krabben om te zien of je een winnende combinatie hebt getroffen. Ik moet krabben om te zien of ik mijn spieren terug krijg, ik moet krabben om mijn woorden terug te krijgen, mijn zin.

Morgen ga ik een nieuw lot kopen. Ik begin met boeken over eendjes en ga dan door naar hondjes en poesjes en beren en koetjes en kalfjes, tot ik bij Sándor Márai uitkom. De lust voor Sándor zit ergens, ik weet het zeker, het is een kwestie van op de juiste plek krabben.

Aanstellerij

Gisteren kreeg ik een collega-afaticus op bezoek. We hadden het over het afaticusdom.

‘Jij kan praten en jij kan lopen, met jou is niets aan de hand, jij moet je niet aanstellen.’ Mijn collega deed er drieënhalve uur over om dat te zeggen.

‘Maar als ik dat aanstellen nou mooi verpak, als ik er een originele vorm voor vind, telt het dan?’

‘Jij telt niet.’

‘Da’s waar, ik heb problemen met tellen, verder dan vier kom ik niet.’

Toen zijn we maar koffie gaan drinken bij de banketbakker om de hoek, want koffiezetten kan ik nog niet.

Het blijft wel een beetje aan me knagen. Had ik eindelijk een identiteit voor mezelf gevonden en dan mag die niet meer: ik ben een namaakafaticus. Dat is het probleem van mijn leven, ik zit overal tussenin en pas nergens bij.

Mijn collega vertelde dat hij dertien jaar geleden een auto-ongeluk heeft gekregen, hij heeft lang niet kunnen praten en bewoog zich voort in een rolstoel. Pas sinds twee jaar praat en loopt hij weer.

‘Word jij weleens boos?’ vroeg ik hem. ‘Zo boos dat je je nergens niet meer kan vertonen?’

‘Ik word nooit boos.’

‘En vergeet jij weleens wat?’

‘Ik vergeet niets.’

‘Ik vergeet bijna alles,’ mompelde ik, maar natuurlijk was ik vergeten wat ik altijd vergeet.

Ondertussen zit ik met de gebakken peren. Mijn collega-afatici vinden

dat ik te goed ben om als afaticus door het leven te gaan, mijn collega-schrijvers vinden dat ik als schrijver niet goed genoeg ben, mijn eerste boek is bij De Slegte beland, mijn tweede en derde boek zijn nog niet eens uitgegeven. Mijn collega-journalisten vonden me nooit een echte journalist en ik heb niet het gevoel dat ik veel overeenkomsten heb met andere gays, seropositieven en Nederlanders-in-het-buitenland.

De enige die vindt dat ik erbij hoor is de mevrouw van de bank. Ze belde me gisteren om te vertellen dat ze een speciaal kantoor gaan openen voor rijke stinkerds, daar ben ik voor uitgenodigd. Maar dat is een club waar je niets voor hoeft te kunnen en dat is mij te makkelijk.

Ik zoek een club waar ik echt helemaal bij hoor en ik vrees dat dat een club zal worden met slechts één lid: ik. Volgens mij zijn er al heel wat van die ik-clubs, zes miljard bij de laatste telling. Maar ik kan me vergissen, want verder dan vier kom ik niet.

Pijn

Felipe staat op het balkon de teakhouten stoelen in te smeren. Ik ga in de deuropening staan.

‘Hoe was het nou echt, toen er gebeurde wat er gebeurd is?’ Mexicanen noemen verschrikkelijke dingen nooit bij hun naam, uit angst ze dan opnieuw over zich af te roepen. De hogere machten die over al deze zaken gaan worden zo om de tuin geleid, maar de goede verstaander begrijpt wat er wordt bedoeld. Na vijfentwintig jaar heb ik me die gewoonte eigen gemaakt. ‘Hoe was het nou precies, toen?’

Felipe legt de kwast op de stoelleuning, staart even voor zich uit en zegt dan: ‘Je vader zat iedere dag naast je bed. Je zei niets, hij ook niet.’

Ik zie mijn vader weer zitten naast mijn bed, in het halfdonker. Een grote man die zich klein voelt in de schemerige kamer. Hij leest de krant en kijkt af en toe naar mij om te zien of ik misschien toch een teken van herkenning geef. Zijn kuch doorbreekt de stilte niet.

Mijn maag krimpt ineen, ik wil dit beeld niet in mijn hoofd toelaten. De pijn die ik met terugwerkende kracht voel over de bezorgdheid en het verdriet van hem, van Lisette en vooral van Felipe is nog zo rauw dat ik er bijna niet aan kan komen. Het is alsof ik slaapwandelen een mes in hun ruggen heb gestoken. Je kunt het me niet kwalijk nemen, ik kon er niets aan doen, maar ik heb toch die wond bij hen veroorzaakt. Steeds wanneer iemand erover begint wordt de korst er afgerukt, van hun wond en de mijne.

Het allerergste is dat we deze pijn niet kunnen delen. Het is niet meer zoals vroeger, toen Felipe en ik urenlang in bed konden liggen met de armen om elkaar heen, er zijn geen momenten meer waarop we verdwalen in elkaars blik en die dan onderbreken met een onverwachte knipoog. Wanneer ik Felipe nu aankijk sla ik mijn ogen neer. Schaamte, schuldgevoel, medelijden, onmacht – het loopt allemaal door elkaar

heen. Ik wil hem troosten, ik wil het goedmaken, maar ik kan het niet, ik ben niet meer degene die troost en goedmaakt. De angst dat ik nooit meer die persoon zal worden doet me verstijven.

‘Is dat nou wel de goede olie om deze stoelen mee in te smeren?’

Felipe kijkt me verbaasd aan en knikt.

Ik draai me om en ga naar binnen. Ik heb het even geprobeerd, ik dacht dat ik het kon, weten wat er werkelijk is gebeurd. Maar het lukt me niet – ik ben de pijn nog steeds niet de baas.

De mooiste van de wereld

Gisteren ben ik bij de neuroloog geweest. Ik had mijn hersenen onder mijn arm, zodat hij er eventjes naar kon kijken.

Hij werd meteen enthousiast. ‘Wat een prachtig stel hersenen heeft u,’ zei hij. ‘En weet u wat ik het allermooiste vind? Er is niets meer te zien van die barre boze winter. Bij de meeste mensen blijft er wel iets over, een vlekje of een bevroren stukje of een hard geworden ijsklontje, maar bij u is helemaal niets terug te vinden.’

De dokter bleef staren naar dat wat er niet te zien was.

Er waren nog wat dingetjes die ik hem wilde vertellen. Ik zei hem dat het beter ging dan een aantal maanden geleden en dat ik daarom zo veel plannen en ideeën had dat ik er zelf af en toe een beetje duizelig van werd. Ik vertelde hem dat ik al die plannen en ideeën meteen wil waarmaken omdat ik geen tijd te verliezen heb, ik moet die twee verloren jaren inhalen. ‘Ik heb haast,’ riep ik, en ik trok aan de revers van zijn witte doktersjas. ‘Ik heb enorme haast dokter, daarom ben ik bij u.’

Ik geloof dat ik hem eigenlijk iets anders wilde zeggen, maar gezien zijn enthousiasme voor mijn mooie hersenen leek dit me een beter idee.

De neuroloog nam zijn ogen maar niet van mijn MRI-scan, zo’n prachtstel had hij al in geen tijden meer gezien, dit was pas echt een genot. ‘U denkt zeker niet dat u nog ergens een kopietje van deze scan heeft? Ik kijk er graag naar, moet u weten.’ Hij bloosde licht.

‘Dat komt goed uit,’ zei ik. ‘Ik heb er net 35.000 kopieën van laten maken. Die ga ik op alle lantarenpalen van de stad plakken. Heel Barcelona moet kunnen meegenieten van mijn gezonde hersenen.’

Ik gaf de dokter een kopie en legde er nog twintig op tafel voor zijn collega’s en familieleden. Ik kreeg wat pilletjes voor wanneer ik weer duizelig word van mezelf. Betalen hoefde ik niet, de neuroloog zei dat het kijken naar zulke mooie hersenen al genoeg beloning was geweest.

Of zei hij iets anders? Helemaal zeker ben ik daar niet meer van. Maar wat ik nog wel zeker weet is dat ik fluitend de straat op stapte. Ik floot en ik zong, tegelijk, want het was waar, zulke mooie hersenen heb ik nog nooit gezien!

Echte kunst

Ik kan er nog steeds niet over uit, de geweldige resultaten van mijn MRI-scan. Alles valt binnen de grenzen van het normale. In het Spaans klinkt dat nog veel mooier: *dentro de los limites de la normalidad*. Ik val binnen de grenzen van het normale. Voor het eerst van mijn leven.

De begeleidende brief is mooi, een strak, modern gedicht, met woorden die niet rijmen maar wel een pakkend ritme hebben. Maar nog veel mooier zijn de illustraties, de foto's van mijn normale hersenen. Het zijn vooral herhalingen van dat normale. En als je iets wat normaal is herhaalt, is het ineens niet meer normaal – dan wordt het buitengewoon, het *ordinary* wordt *extraordinary*.

Dat doet me denken aan de foto's die ik mooi vind om de kracht van de herhaling, aan de minimale kunst waar ik maximale prijzen voor betaal. En dit was goedkoop. Ik moest even gaan liggen en kreeg een spuitje met kleurstof, zodat mijn hersenen goed te zien zouden zijn. Het is mijn kunstwerk, mijn heel eigen kunstwerk.

Ik heb dus besloten Roni Horn en Thomas Ruff van de muur te stoten. Ik ga er zelf hangen met al mijn hersenkwabben die binnen de grenzen van het normale vallen. Zou het Centraal Museum geïnteresseerd zijn? Zou het een tentoonstelling willen organiseren van normale kwabben? Maar zelfs als geen enkel museum er interesse voor toont houd ik ze. En ik zal ervan genieten. Iedere keer wanneer ik weer met mijn eigen kwabben mijn eigen kwabben zie, dan zal ik ervan genieten.

Verjaardag

Vandaag zou mijn broer Victor vijfenveertig zijn geworden. Hoe zou hij er uitzien als 45-jarige? Het is moeilijk me hem voor te stellen als een man van bijna middelbare leeftijd, hij blijft voor altijd een jongen van eenendertig, een verloren jongen, een jongen die ik verloren heb.

Ik ben niet zo'n sentimenteel type, er zijn jaren geweest dat ik me zijn verjaardag niet eens herinnerde, dat die dag voorbijging als alle andere. Maar vanochtend voelde ik ineens een enorme behoefte hem te spreken, hem voor de zoveelste keer te vertellen hoe ik me het moment waarop hij werd geboren nog precies kan herinneren. Die dag logeerde ik bij onze grootouders in Den Haag en speelde buiten, 'met zonder jas', want het was een prachtige zomerdag. Mijn jongste tante, die zijn peetmoeder werd, stapte op me af in een witte jurk met grote rode bloemen. Haar armband met gouden bedeltjes rinkelde toen ze het stuur van mijn step vastpakte en me feliciteerde met de geboorte van mijn tweede broertje. Ik weet nog hoe ik uit blijheid heel hard begon te stappen, de stoep over, de hoek om, de laan uit en weer terug. Dat verhaal vertelde ik Victor iedere verjaardag, het werd een *running joke* tussen ons – ik wilde het zo graag nog een keer vertellen en hij deed alsof hij het voor het eerst hoorde, om mij een plezier te doen en ook zichzelf.

Natuurlijk kan ik hem niet meer feliciteren, daar is geen reden meer voor, je feliciteert iemand omdat hij of zij die dag zoveel jaren heeft geleefd. Als die persoon dat niet heeft gehaald, kan je een bloemetje leggen op zijn graf en betreuren dat contact nooit meer mogelijk is. Maar ik ben geen kerkhofbezoeker, ik heb het niet zo op grafzerken.

Ik verbaas me over de heftigheid van mijn gevoelens, dertien jaar na dato. Maar het is niet 'nu nog', het is 'nu weer'. De afgelopen twee jaar heb ik Victors dood gebruikt als test om te zien of mijn gevoelens over

het verleden echt verdwenen waren. Ik dacht er dan aan en wachtte op wat naar boven kwam. Niets. Ik kon me het moment om drie uur 's nachts in het ziekenhuis nog wel herinneren, de gesloten ogen die kort daarvoor nog vragend naar me hadden gekeken, de hand die al koud begon te worden – maar er kwamen geen gevoelens bij me op, geen verdriet, geen verontwaardiging, geen verlangen. Ik wist alles nog wel, maar het was alsof ik het van horen zeggen had. 'Het is weg,' dacht ik dan tevreden, 'het verleden is voorgoed uitgewist.'

Regelmatig herhaalde ik die test, en tot mijn opluchting kon ik dan vaststellen dat het nog steeds weg was. Het was soms buitengewoon onpraktisch, zo'n lege harddisk, maar dat was de prijs die ik moest betalen voor de vrijheid van een nu dat niet langer zat ingeklemd tussen het verleden en de toekomst.

De laatste tijd begin ik me weer bezorgd te maken over kleine zaken, een jasje dat ik beter niet had kunnen kopen, een stukje dat ik allang had moeten klaar hebben, een uitleg die ik iets genuanceerder had moeten geven. Ik maak me zorgen om niets, ik begin weer de oude te worden. Ik laat het niet in volle hevigheid toe en hoop dat het vanzelf weer weg zal gaan. Maar sinds vanochtend weet ik dat het niet meer weg gaat. Mijn tranen waren omdat ik Victor miste én omdat de verdooving slechts tijdelijk blijkt te zijn. Ik huilde omdat ik beter ben. Ik wel.

De gevlogen vogel

Twee jaar geleden was het niet-weten een bevrijding. Het was lastig dat ik niet kon lezen en rekenen en dat ik van films en de televisie niets begreep, maar tegelijkertijd hield de nasleep van mijn encefalitis mijn leven licht en opgeruimd. Alleen het moment was echt. Ik hoefde niets van mezelf, alleen weer leren lopen, stap voor stap, zonder om te vallen. Nu loop ik zonder na te denken, even recht als vroeger en nog net iets gedecideerder. Ik lees weer en schrijf en plan en regel. De enige reden waarom ik me niet meer de oude voel is dat ik me niet goed kan herinneren hoe die oude was.

Ik wil het ook niet weten, ik koester de illusie dat al het aangeleerde voorgoed is verdwenen, zoals een computervirus delen van een harddisk definitief uitwist. Jaren van aangeleerde kronkels en bochten zijn weg, alleen de kern is over.

Dat niet-weten was niet altijd even praktisch, maar ik vond het wel prettig te reizen zonder bagage, ik had het gevoel dat ik sneller vooruit kwam zonder het gesleep met die hutkoffer vol oude troep. Leven in het nu is de ultieme vrijheid, dat weet iedere pasgeboren baby. De gedachte dat het nooit anders zal zijn maakt deel uit van die vrijheid.

De laatste maanden merk ik tot mijn grote schrik dat ik echt beter aan het worden ben. De toekomst begint zich op te dringen en werpt regelmatig haar schaduw over het heden. Hoe zonnig ik me die toekomst ook probeer voor te stellen, ieder moment dat ik daar ben gaat af van het nu – en dat is verdomd zonde.

Verlangen is de motor die ons draaiende houdt, maar het is moeilijk te verlangen naar iets waar je nog geen duidelijke voorstelling van hebt. Het is makkelijker te hunkeren naar iets wat we goed kennen, iets wat we aan den lijve hebben meegemaakt. Twee jaar geleden verlangde ik naar het jaar daarvoor, toen ik alles nog wist en alles nog kon. Nu

wil ik graag iets van die onschuld terug – ik verlang naar mijn eigen maagdelijkheid, terwijl ik de eerste huwelijksnacht toch allang achter de rug heb.

Alles altijd willen vasthouden is precies wat mijn leven vroeger zo zwaar maakte, en opnieuw betrap ik mezelf erop dat ik mijn handen niet alleen wil leggen op dat wat is maar vooral op dat wat nog moet komen. Ik wil de toekomst voelen, met vooruitwerkende kracht wil ik haar nu al bezitten.

Dat altijd willen vasthouden maakt mijn hoofd tot de kleinste cel, er is geen benauwendere gevangenis dan die je voor jezelf bouwt. Nu ik weer met beide benen op de grond sta, kijk ik met weemoed naar de vogel die boven mijn hoofd vliegt, de vogel die ik zelf even was.

hannekens@telefonica.net

